

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

ЗВІТ

з виробничої асистентської та науково-дослідної практики

Період проходження 26.04.2021 – 04.06.2021

здобувачки другого (магістерського) рівня
вищої освіти 1 курсу
факультету гуманітарної та економічної освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка
вищої школи»
денної форми навчання
Мартиненко Світлани Григорівни

Керівник практики від кафедри
кандидат педагогічних наук, доцент
Сипченко Ольга Миколаївна

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Викладач-методист кафедри ПВШ

_____

«   » _____ 2021р.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН РОБОТИ
виробничої асистентської та науково-дослідної практики

Період проходження 26.04.2021 – 04.06.2021

здобувача другого (магістерського) рівня
вищої освіти 1 курсу
факультету гуманітарної та економічної освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка
вищої школи»
денної форми навчання
Мартиненко Світлани Григорівни

Керівник практики від кафедри
кандидат педагогічних наук, доцент
Сипченко Ольга Миколаївна

Розділ	Зміст роботи	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	2	3	4
I. Навчально-методична робота	1. Знайомство з методичною документацією та основними напрямками навчально-методичної, наукової і виховної діяльності кафедри ПВШ.	1 тиждень	виконано
	2. Знайомство зі змістом навчальних планів і робочих навчальних програм дисциплін, за якими проходить виробнича асистентська практика.	1 тиждень	виконано
	3. Розроблення планів занять, дидактичних і методичних матеріалів відповідно до вимог робочих навчальних програм дисциплін, за якими буде поводитись освітня діяльність.	1 тиждень	виконано
	4. Консультації у провідних викладачів кафедри та керівника практики щодо змістовного наповнення опорних конспектів лекційних і практичних занять.	1 тиждень	виконано
	5. Затвердження конспектів занять, дидактичних і методичних матеріалів у керівника практики.	1 тиждень	виконано
	6. Підготовка до занять.	протягом 35-40 тижд.	виконано
	7. Відвідування лекцій провідних викладачів кафедри та їх аналіз.	протягом 35-40 тижд	виконано
	8. Відвідування семінарсько-практичних занять провідних викладачів кафедри та їх аналіз.	протягом 35-40 тижд	виконано
	9. Підготовка та проведення лекції на тему: «Особливості формування іміджу фахівця в сучасних умовах»; «Загальні основи педагогіки вищої школи».	протягом 35-40 тижд	виконано
	10. Підготовка та проведення практичного заняття на тему: «Педагогічний імідж та етика у суб'єкт-суб'єктній взаємодії»; «Зміст освіти у вищій школі».	протягом 35-40 тижд	виконано
	11. Відвідування й аналіз лекцій і практичних занять, що проводять магістри-практиканти ПВШ.	протягом 35-40 тижд	виконано
II. Позааудиторна виховна робота	1. Ознайомлення з планом виховної роботи куратора академічної груп.	1 тиждень	виконано
	2. Складання плану виховної роботи куратора академічної групи.	1 тиждень	виконано
	3. Підготовка до виховної роботи в академічній групі.	протягом 35-40 тижд	виконано
	4. Проведення позааудиторної роботи та виховних заходів зі здобувачами академічних груп.	протягом 35-40 тижд	виконано
	5. Обговорення з керівником проведеної виховної роботи, самоаналіз.	протягом 35-40 тижд	виконано
	6. Участь у кафедральних та факультетських виховних заходах	протягом 35-40 тижд	виконано

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Факультет гуманітарної та економічної освіти

Кафедра педагогіки вищої школи

ЩОДЕННИК

виробничої асистентської та науково-дослідної практики

Період проходження 26.04.2021 – 04.06.2021

здобувачки другого (магістерського) рівня
вищої освіти 1 курсу
факультету гуманітарної та економічної освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка
вищої школи»
денної форми навчання
Мартиненко Світлани Григорівни

Керівник практики від кафедри
кандидат педагогічних наук, доцент
Сипченко Ольга Миколаївна

Місце проходження практики: м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка 19, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Омельченко Світлана Олександрівна, ректор, доктор педагогічних наук, професор.

Набока Ольга Георгіївна, перший проректор, доктор педагогічних наук, професор.

Швидкий Сергій Миколайович, проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат історичних наук, доцент.

Чайченко Станіслав Олегович, проректор з науково-педагогічної роботи, доктор фізико-математичних наук, професор.

Іванчук Володимир Володимирович, проректор з науково-педагогічної роботи і соціально-економічного розвитку, кандидат філософських наук.

Зразок оформлення щоденника

Дата	Зміст роботи (із записом власних вражень, думок, поглядів, побажань)	Примітка
26-30. 04.2021	<p>Знайомство з методичною документацією та основними напрямками навчально-методичної, наукової і виховної діяльності кафедри ПВШ.</p> <p>Знайомство зі змістом навчальних планів і робочих навчальних програм дисциплін (Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності фахівця, дистанційна освіта в ЗВО, Педагогіка вищої школи)</p> <p>Розроблення планів занять, дидактичних і методичних матеріалів відповідно до вимог робочих навчальних програм дисциплін (Педагогіка вищої школи) та затверджено в керівника практики доц. Сипченко О.М.</p> <p>Ознайомлення з планом виховної роботи куратора академічної груп.</p> <p>Ознайомлення з планом наукової роботи кафедри ПВШ.</p>	виконано
03-07. 05.2021	<p>Складання плану виховної роботи куратора академічної групи.</p> <p>Відвідано засідання кафедри ПВШ, де обговорюються новини та наукові проблеми.</p> <p>Ознайомлення з планом роботи, протоколами засідань наукових гуртків</p>	

	<p>(проблемних груп).</p> <p>Психологічний аналіз спільної діяльності, групових процесів, соціально-психологічних явищ.</p> <p>Підбір психодіагностичних методів і методик, спрямованих на психолого-педагогічне вивчення групи.</p> <p>Ознайомила з планом роботи наукового гуртка, доцента кафедри ПВШ Сипченко О.М. „Медіаосвіта майбутніх викладачів”</p>	<p>Форма проведення: дискусія.</p>
<p>10-14. 05.2021</p>	<p>Підготовлено доповідь на тему «E-learning у вищій освіті» на науково-практичну конференцію.</p> <p>Відвідано лекційне заняття з дисципліни «Основні засади академічної доброчесності академічної спільноти» маг фіз.вих (тр) 10.00 Zoom викладач – доц. каф. ПВШ Гарань Н.С.</p> <p>Відвідано практичне заняття з дисципліни „Професійний імідж педагога-андрагоа” доц. Фатальчука С.Д.</p> <p>Відвідано засідання гуртка</p> <p>Взято участь у підготовці та проведенні засідання гуртка (Тема: Організація дистанційного навчання в закладах вищої освіти).</p>	<p>Визначено тему доповіді, складено план, зроблено аналіз наукової психолого-педагогічної літератури. зроблено конспект зроблено конспект</p>
<p>17-21. 05.2021</p>	<p>Проведено виховний захід для здобувачів «Мистецтво навчання»</p> <p>Відвідано лекційне та практичне заняття з дисципліни „Академічна доброчесність університетської спільноти” доц. Гарань Н.С..</p> <p>Відвідано лекційне та практичне заняття з дисципліни „Педагогіка вищої школи” доц.Сипченко О.М.</p> <p>Проведено лекційне та практичне заняття з дисципліни „Генеза розвитку дистанційної освіти”.</p>	<p>Ф-т ГЕО маг.1 курс зроблено конспект</p> <p>зроблено конспект</p> <p>Ф-т ГЕО маг.1 курс</p>
<p>24-28. 05.2021</p>	<p>Відвідано лекційне та практичне заняття з дисципліни „Тренінгова діяльність у ЗВО” доц.Топольник Я.В.</p> <p>Відвідано лекційні заняття в проф. Панасенко Е.А.</p> <p>Проведено лекційне та практичне</p>	<p>зроблено конспект</p> <p>зроблено конспект</p> <p>Форма</p>

	<p>заняття з дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності викладача».</p> <p>Відвідано консультацію у проф.Саяпіної С.А., проф.Панасенко Е.А. щодо проведення лекційних та практичних занять.</p>	<p>проведення: круглий стіл Ф-т ПТПО маг.1 курс обговорено літературу</p>
31-04. 06.2021	<p>Взято участь у підготовці та проведенні засідання гуртка Тема:„ Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці андрагогів ”.</p> <p>Підготовлено доповідь і взято участь у науковій конференції ДВНЗ „ДДПУ”.</p> <p>Підготовлено документацію щодо асистентської практики.</p> <p>Складено звіт про проходження асистентської практики.</p>	

Пари

1	8.30
2	10.00
3	11.40
4	13.10
5	14.40
6	16.10

Розклад занять академічної групи Магістри I курсу Факультету гуманітарної та економічної освіти Денна форми навчання

	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота
1				<p>Педагогіка вищої школи (33 – 36) лк. доц. Сипченко О.М Педагогіка вищої школи (33 – 36) лк., (37 – 39) пр. доц. Сипченко О.М.</p>		
2				<p>Педагогіка вищої школи (33 – 36) лк. доц. Сипченко О.М Педагогіка вищої школи (33 – 36) лк., (37 – 39) пр. доц. Сипченко О.М.</p>		

Перелік навчальних предметів

№	Дисципліна	Семестр	Кількість годин	
			загальна	на тиждень
	Педагогіка вищої школи	2	30	2

Кадрове забезпечення викладання дисциплін

№	Назва дисципліни	ПІБ викладача	Освіта	Фах	Стаж
	Педагогіка вищої школи	Сипченко О.М.	Вища	магістр ПВШ, кандидат педагогічних наук	13

План-конспект виховної години
проведеного на 1 курсі магістратури,
факультету ГЕО
за темою: Мистецтво навчання

Здобувачки другого магістерського
рівня вищої освіти
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
(Педагогіка вищої школи)
Мартиненко Світлани Григорівни

Сценарій проведення виховної години на тему: “Мистецтво навчання”

Мета: сприяти усвідомленню здобувачами важливості набуття освіти; допомогти студентам визначити шляхи вдосконалення власних навичок, навчати самостійно здобувати знання; виховувати у здобувачів потребу в постійній самоосвітній діяльності.

Обладнання: гілка з паперовим листям (на кожному листочку написано афоризм або народний вислів на тему навчання); роздрукована пам’ятка «10 умов успішного навчання», чисті аркуші паперу, олівці або ручки.

Коментар: до проведення заходу куратор залучає студентів-читців (десять осіб).

Хід заняття

Тема сьогоднішньої години спілкування обрана не випадково. Вона зумовлена потребами нашого часу.

Давайте поміркуємо. Як ви гадаєте, чому законодавство України визначає для кожного громадянина нашої держави обов’язковою саме повну загальну середню освіту? Хіба не можна обмежитися обов’язковою початковою чи хоча б неповною середньою? Здається, стільки державних коштів було б збережено, а натомість впроваджено дванадцятирічну середню школу. Крім того, щороку зростає кількість студентів вищих навчальних закладів. Та, навіть отримавши диплом, багато хто на цьому не зупиняється, а продовжує навчання в аспірантурі, докторантурі, вчиться заочно, здобуваючи другу спеціальність.

Чи вважаєте ви, що багаторічна освіта є нагальною потребою людини? Чому?

Чи згодні ви з думкою, що праця корисніша за навчання? Чому?

Чим зумовлений зростаючий попит на вищу освіту?

Бачу, вас не потрібно переконувати у тому, що сучасний світ потребує людини з високим рівнем загальної культури, освіти, людини цілеспрямованої, мобільної, здатної швидко орієнтуватися і приймати оптимальні рішення у складних обставинах. Цей перелік вимог сучасності до людини можна продовжувати і продовжувати. Але безперечним залишається одне: чим вищий рівень знань людини, тим більше вона відповідає всім цим вимогам, тим ширші можливості відкриваються перед нею, тим легше знаходить вона своє місце в суспільстві.

Нині, на початку третього тисячоліття, людство переходить від суспільства індустріального до суспільства інформаційного. Це вимагає від молоді, яка вступає в самостійне життя, глибоких знань, високого інтелектуального й фізичного розвитку.

Соціологи давно вже визначили, що людина, яка має повну середню освіту, у 2—3 рази швидше оволодіває робітничою професією, працює

набагато продуктивніше, якісніше, бо стає відповідальнішою, вносить у роботу щось духовне. Однак оволодіння знаннями, набуття певної професії зовсім не означає, що по закінченні навчання людині все життя доведеться займатися однією і тією ж справою. Життя не стоїть на місці. Змінюються технології, змінюються, а то й зовсім зникають самі професії, з'являються нові спеціальності. Тобто сьогодення вимагає мобільного фахівця, здатного швидко адаптуватися в нових умовах професійної діяльності. Час диктує нам свої вимоги: хочеш не відставати від життя — учись!

Тому питання здобуття освіти стає чи не найголовнішою для більшості молоді. Багато нинішніх негараздів у житті нашої країни можна пояснити браком кваліфікованих фахівців, недостатньою компетентністю високих посадових осіб, які неспроможні йти в ногу з часом. До того ж добробут будь-якої держави більшою мірою залежить від інтелектуального потенціалу, рівня освіченості її громадян.

За твердженням учених 16—18-річний юнак за рік здатний засвоїти стільки знань, скільки 30-літня людина за три роки. Можна лише пошкодувати, що роки юності деяких людей позначені марнотратством часу, що відпущені природою молодій людині, блискучі можливості не використовуються. Хіба не від цього застерігав свого юного друга Михайла Ковалинського наш великий просвітитель-гуманіст Григорій Сковорода в одному зі своїх листів: «О мій найдорожчий Михаїле! Стережися ці деньки витратити на пусте. Пам'ятай, що вони скарб... Я ніколи не перестану переконувати тебе, щоб ти присвятив себе не вульгарним музам, а прекрасним ділам... а для заохоти не можу не скористатися такими словами Еразма [Роттердамського]: «Пам'ятай, що ніщо не минає так швидко, як юність». Хай також завжди живе в твоїй душі і такий вислів Плінія: «Загублений той час, який ти не використав на навчання».

Ця порада славетного філософа — лише краплинка з віковичної скарбниці світової мудрості. Давайте прилучимося до цієї скарбниці завдяки ось цій гілочці з великого «Дерева пізнання».

Творче завдання «Мудрість з Дерева пізнання».

Куратор передає по рядах класу гілку. Студенти по черзі зривають із гілки листочки з мудрими висловами. Кожен, зірвавши листочок, має прочитати вислів і пояснити його значення своїми словами.

Орієнтовний список висловів:

Вчення і труд поруч ідуть. {Українська народна приказка.}

Постав над собою і сто вчителів — вони виявляться безсилими, якщо ти не зможеш сам примусити себе і сам вимагати від себе. {Василь Сухомлинський.}

Не помиляється той, хто нічого не робить. (Латинська мудрість.)

Не йди найлегшим шляхом. Вибирай завжди шлях найважчий. Переборення труднощів підносить людину. (Василь Сухомлинський.)

Вчений іде, а неук слідом спотикається. (Українська народна приказка.)

Згаяного часу конем не здоженеш. (Українська народна приказка.)

Справжню людину завжди вабить туди, де важко. (Отто Шмідт.)

Без муки немає науки. (Українська народна приказка.)

Час — дорогоцінний подарунок, даний нам, щоб у ньому стати розумнішими, кращими, мудрішими й досконалішими. (Томас Манн.)

Чого навчився, того за плечима не носити. (Українська народна приказка.)

Знання тільки тоді знання, коли воно набуте зусиллями думки, а не пам'яттю. (Лев Толстой.)

Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати. (Українська народна приказка.)

Коріння навчання гірке, зате плід його солодкий. (Французька народна приказка.)

Вважай нещасним той день чи годину, коли ти не дізнався нічого нового і нічого не додав до своєї освіти. (Костянтин Ушинський.)

Не кажи «не вмію», а кажи «навчуся». (Українська народна приказка.)

Люди перестають мислити, коли перестають читати. (Дені Дідро.)

Вік живи — вік учись. (Українська народна приказка.)

Мудрий ніхто не вродився, а навчився. (Українська народна приказка.)

Пташка красна пір'ям, а людина — знаннями. (Українська народна приказка.)

Доводити людині необхідність знань — це все одно, що переконувати її у корисності зору. (Максим Горький.)

Читаючи авторів, які добре пишуть, звикаєш добре говорити. (Вольтер.)

Не вміти добре виражати свої думки — недолік; але не мати самостійних думок — набагато більший; самостійні ж думки впливають лише із самостійно набутих знань. (Костянтин Ушинський.)

Чим більше я знаю, тим ширші кордони непізнаного. (Кант.)

Ніколи не думайте, що ви вже все знаєте. І як би високо не оцінювали вас, завжди майте мужність сказати собі: я неук. (Іван Павлов.)

Ми вже відзначали, що головні ознаки сучасного життя — швидка зміна технологій, суспільних, економічних, виробничих обставин. Тому жоден навчальний заклад не може забезпечити людину знаннями на все життя, бо самі знання швидко застарівають. Переконаємося в цьому на конкретному прикладі.

Випускник коледжу працює на конвеєрі, збирає якийсь вузол автомобіля. Мине 4—5 років, і модель авто зміниться, обладнання оновиться, технологія випуску удосконалиться. Стануть іншими й умови праці. Знання фахівця застаріють, відчуватиметься їх нестача, необхідно буде знову навчатися, щоб не втратити кваліфікації.

Сьогодні дуже гостро стоїть питання про безперервну освіту, про те, що випускник школи, коледжу повинен бути готовий вчитися протягом усього життя, а для цього за шкільною лавою вам треба не просто засвоїти

певний обсяг знань, а оволодіти культурою розумової діяльності, культурою мислення.

Творчого підходу до навчання, здатності до самоосвіти, потенціалу до постійного інтелектуального розвитку, уміння застосовувати набуті знання на практиці — ось чого вимагатиме від вас життя за шкільним порогом.

Людина, спрагла до знань, відчуває постійну потребу в їх поповненні. Чим більше вона пізнає, тим більше їй хочеться знати, бо нові поняття, наукові відкриття, ідеї розширюють коло інтересів, відкривають привабливі обрії ще не пізнаного.

Космонавт Андріян Ніколаєв згадував: «Якось Генеральний конструктор Сергій Павлович Корольов під час прогулянки з космонавтами несподівано здивував запитанням: чи вміємо ми вчитися? Помітивши загальне збентеження, пояснив: «Постійно навчаючись, людина здатна творити нове, а саме така праця є справжньою радістю».

Жодна справа не принесе радості, якщо ми не вміємо її виконувати. Тож треба наполегливо виробляти в собі вміння вчитися, щоб навіть після тривалої, утомливої навчальної праці відчувати велике задоволення, підсилене радістю пізнання, вірою в силу свого розуму й волі.

Школярів за видом їх головної діяльності — навчання — можна з повним правом віднести до людей розумової праці. Інтелектуальна робота учня є суспільно значимою, має величезну соціальну цінність, вимагає від школяра неабиякої наполегливості, сили волі, високої самодисципліни й мужності. Так, саме мужності, щоб не зігнути перед труднощами, невдачами, уміти долати їх, доводити розпочате до кінця. На жаль, далеко не всім учням притаманні такі якості.

В одній зі своїх статей академік Леонід Занков наводить такий факт: напередодні закінчення школи випускників попросили відповісти на запитання: чому їх не навчила школа? Ось типова відповідь: «Нас мало вчили творчості, ініціативності, самостійності, навіть відважності у прагненнях. Нам не вистачає сміливості вирішувати самим за себе, і часто розв'язання своїх проблем ми перекладаємо на вчителів і батьків».

Проте хіба лише педагоги повинні формувати, виховувати в учнів творчість, ініціативність, самостійність? Хіба від самих школярів нічого не залежить? Звичайно, легше дочекатися розв'язання незрозумілої задачі від сусіда по парті, ніж примусити себе до зайвої години занять зі складної теми. Легше діждатися, щоб учитель розказав, показав, звідки переписати, перемалювати щось для реферату, ніж самому перегорнути купу товстих і не завжди цікавих книг. Без прагнення знайти своє бачення проблеми, вкласти свої думки і почуття, власне «Я» у виконувану роботу годі й очікувати появи у своєму характері ініціативності, здатності творчо сміливо мислити, бо вони — завжди наслідок напруженої, наполегливої, цілеспрямованої систематичної праці задля розвитку своїх здібностей, інтелекту, задля зміцнення сили волі.

Нам відомо чимало людей, чия сила волі, наполеглива праця гідні наслідування. Про них вам розкажуть сторінки усного журналу.

Перша сторінка журналу — «Праця на межі своїх можливостей — шлях до геніальності?».

Наперед виходять у ч н і – ч и т ц і.

1-й студент. Великий американський винахідник Томас Едісон зазначав, що для продуктивної роботи необхідно мати один відсоток таланту і натхнення, а дев'яносто дев'ять відсотків — працездатності. Сам Едісон понад 50 років працював щодня у середньому по 19 годин, а при створенні акумулятора провів десятки тисяч дослідів.

Яскравим прикладом самовиховання таланту і працездатності може слугувати й Антон Чехов, якому вдалося виховати в собі таку високодуховну особистість, яка відповідала усім його вимогам. Узагальнюючи свій досвід, у листі до брата він писав: «Тут потрібні безперервна денна й нічна праця, вічне читання, штудіювання, воля... Тут дорога кожна година».

2-студент. Автор картини «Запорожці пишуть листа турецькому султану» Ілля Рєпін, коли в нього на схилі років почала всихати від постійного напруження права рука, навчився працювати лівою, пристосувавши палітру на шії з допомогою особливих ременів.

3-студент. Відоме усьому світові й ім'я Ольги Скороходової— сліпоглухонімої жінки, авторки книги «Як я сприймаю, уявляю і розумію оточуючий світ». Неймовірними зусиллями ця людина максимально розвинула свої здібності, досягла вищого рівня освіти, здобула науковий ступінь кандидата наук, крок за кроком відвойовувала в боротьбі зі своєю недугою навколишній світ.

4-студент. Відомий академік, дослідник Арктики Отто Шмідт у 14-річному віці склав план-програму свого життя: визначив, які книги треба прочитати, якими науками оволодіти, які проблеми розв'язати, як розвиватися фізично. Та коли він підрахував, скільки років знадобиться йому, щоб усе заплановане виконати, то з'ясувалося: близько 900 років. Юний Отто скоротив програму — знову немислимий результат: 500 років. Скоротив іще — вийшло 150 років. На цьому зупинився, бо надто важливим і необхідним було для нього те, що лишилося у програмі. Розпланувавши своє життя до хвилини, працюючи на межі можливостей, учений навіть перевиконав 150-річну програму. Помер Отто Юлійович Шмідт на 65-му році життя. Отже, за 50 років він творчо прожив 150, утричі перевищивши «норму».

1-й студент. Ви можете сказати: а чи треба так себе перевантажувати, виснажувати? Однак хай кожен із нас спробує зараз чесно відповісти на запитання: чого у мене більше — перевантажень чи недовантажень? Навряд чи хтось відповість, що він надто перевантажений. І не дивно. Багато хто часто робить скоріше те, що хочеться, що до вподоби, а не те, що треба. Крім того, на уроці і під час виконання домашніх завдань учні втомлюються здебільшого не від того, що багато розумово працюють, а від того, що не вміють працювати.

2-й студент. Недовантаження — річ надзвичайно небезпечна. Людина, яка не займається фізкультурою, фізичною працею, недовантажує роботою свої м'язи, зрештою стає кволою, слабкою, а недовантажувати роботою мозок — значить не лише уповільнювати його розвиток, але й привчати до обмеженості мислення, позбавляти себе радості пізнання.

Тут доречно згадати притчу про бритву, яку любив розповідати своїм учням Леонардо да Вінчі.

«Якось промінь сонця упав на бритву, і вона засяяла, осліплюючи всіх навколо. Побачивши своє відображення у дзеркалі, бритва прийшла в захоплення, але одразу ж згадала, що їй щоденно доводиться голити густі чоловічі бороди, а перед цим її точать на грубому бруску, наводять на ремені. І вирішила вона сховатися у потайному місці, щоб зберегти свою красу від тяжкої роботи. Минув якийсь час, і бритві знову захотілося подивитися на себе у дзеркалі, та не блищало тепер її лезо, бо було роз'їдене грубою іржею і зазубрилося, як пилка... Ось так і розум людський хиріє та іржавіє у бездіяльності.»

Тож треба вже у шкільні роки не ховатися від труднощів, боятися бездіяльності мозку, привчати його до напруженої праці, долати звичку зайвий раз відпочити.

Говорить куратор.

Давно помічено, що краще вчаться і більше встигають ті школярі, які не бояться себе перевантажити, які поспішають і спортивну секцію відвідати, і в художній самодіяльності взяти участь, і відвідати музичну чи художню школу, і вдома батькам допомогти, та й домашнє завдання виконати.

Напружений ритм життя мобілізує фізичні, інтелектуальні, емоційні резерви людини, примножує її сили.

У кожного з цих учнів зазвичай є улюблена справа, яка теж дисциплінує, загартовує характер, волю, привчає цінувати, раціонально використовувати час, дотримуватися чіткого розпорядку дня, а високі вимоги школяра до себе — тільки на користь, адже вироблені змалку звички згодом перейдуть у сталі норми життя, допоможуть іти в ногу з нашим стрімким, динамічним часом.

Наступна сторінка журналу — «Авторитетні поради».

Виступ студентів-читців.

5-й студент. Першим нашим порадником на цій сторінці усного журналу буде Юрій Іванович Мальований — доктор педагогічних наук, член-кореспондент Академії педагогічних наук України. Послухайте його звернення до шкільної молоді.

6-й студент. «Дуже важливо, як саме відповідає учень на запитання: а навіщо, власне, я вчуся? Заради атестату? Заради інституту? Заради цікавої, добре оплачуваної роботи? Усе це само по собі добре, але чи не занадто вже це практичний, приземлений погляд на світ і своє місце в ньому? Молодість часто буває короткозорою. Треба розуміти, що головна мета твоїх зусиль на

шкільній лаві — твій світогляд, твій інтелект, твої запити й потреби, усе те, що допоможе тобі стати корисним членом суспільства, щасливою людиною.»

7-й студент. Нелегко, здавалося б, встановити прямий зв'язок між чемністю продавщиці, яка обслуговує нас, і тим фактом, скажімо, що вона читала «Війну і мир», а не тільки дивилася фільм. Або між знанням сучасної фізики і майстерністю диригента... а такий зв'язок є. Він у тому, що кожне нове знання не тільки збагачує нас інтелектуально — воно додає нам упевненості в собі, внутрішньої незалежності, воно розсуває стіни нашого внутрішнього світу, і ми відчуваємося поміж людей рівними серед рівних. Без цього не можна бути щасливим.

8-й студент. Так уже влаштовані люди: завжди прагнемо більшого, ніж досягнуто. Як повітря, потрібне нам відчуття власного зростання, впевненість у тому, що завтра життя наше буде повніше, змістовніше, цікавіше, ніж учора й сьогодні. Нехай навіть ми мусимо добиватися цього ціною неабияких зусиль.

9-й студент. Ну, а якщо в особистій перспективі не заплановано ні університету, ні коледжу? Що тоді — зупинка назавжди і задрість до тих щасливців, які долають нелегкі граніти науки?.. Звичайно, ні. Життя пропонує кожному з нас безліч інших способів зростати, розумнішати, багатішати на знання. Більш того, воно постійно спонукає нас до цього — своїм напруженим ритмом та перепонами. Аби лиш не ставали ми в позицію отого безтурботного хлопчика з дитячого вірша Маяковського: «Хай мене научать!» Повірте, найкращий професор і наймудріша книга здатні дати нам рівно стільки знань, скільки ми схочемо від них узяти, — і не більше. Вслухайтесь-но саме в оце слово: «вчитися» — себто, вчити себе.

10-й студент. Між іншим, у цьому є найвища насолода: вчитися не заради оцінок, не задля диплома, а просто так, тому що цікаво. Вчитися свідомо, повсякчасно і щиро у людей, які поруч, у розумної книги. Жити, настроївши душу і розум на хвилю пізнання світу.

Життя складається з хвилин, годин, днів. «Завтра» дуже швидко перетворюється на «сьогодні». Усе, завойоване нами зараз, неминуче відлунюється в нашій майбутній долі. Усе, втрачене зараз, втрачено, можливо, назавжди.

Говорить куратор.

Протягом кількох років спостерігається одне й те саме явище — своєрідний «спалах свідомості» серед учнів старших класів. Де й поділася вчорашня легковажність: перед нами люди, ладні працювати без сну та відпочинку. І єдине, на що вони нарікають,— брак часу. Складається враження, що до них нараз дійшли ті істини, котрі невтомно, протягом багатьох років проголошували їм учителі й батьки. Тепер старшокласники сповна розуміють, що, коли не вчитися зараз, потім буде пізно, що «доросле» життя стукає у двері. Але до багатьох оте прозріння приходить надто пізно. Вони вже не можуть повернути те, що так необачно втрачалося у попередніх

класах, і вчитель безсилий їм допомогти. Отже, як і в кожному ділі, у навчанні потрібна система разом із чітким розумінням своїх зусиль.

Замолоду багатьом із нас здається, що життя безкінечне. Усе ще попереду, все збудеться, справдиться. Коли? Потім, колись, пізніше... а як оте «потім» настає, часто-густо виявляється, що людина... спізнилася, з сумом оглядається вона у прожиті літа і знаходить там чимало моментів, які могли б круто повернути все її життя. Але щоразу щось ставало на заваді. Безтурботність? Легковажність? Звичка? Душевні лінощі? Брак мужності?.. І людина зараховує себе до невдах, винуватить усіх і вся: учителів, батьків, друзів, обставини, місто чи село, де живе. Усіх, тільки не себе — справжнього винуватця свого невезіння.

Запитання до студентів.

Якби раптом сталося диво і ви знову стали, скажімо, п'ятикласниками. Чи змінили б ви щось у своєму житті?

Говорить куратор.

А ось як відповів на це запитання відомий вчений математик Анатолій Михайлович Самійленко, науковій долі якого можна по-доброму позаздрити: через три роки після закінчення університету він став кандидатом наук, ще через шість років мав уже докторський ступінь, а згодом став членом-кореспондентом Національної академії наук України.

«Запитання не таке вже несерйозне... Мабуть, я почав би з того, що привчив би себе цінувати час. Скільки днів, тижнів і цілих місяців марнувалося колись нінащо, скільки тих днів пролітало, не лишаючи бодай якогось сліду ні в душі, ані в голові. Але ж у людини сприйнятливості до знань, до нової інформації зростає десь років до двадцяти. Далі здатність сприймати, запам'ятовувати, осмислювати нове — коротше кажучи, здатність учитися — вже не росте, а незабаром починає пригасати. Із жалем мушу визнати, що у свої 15, 16, 17 років, тобто саме в той час, котрий сама природа надала людині для пізнання, я був непросто легковажним, бо геть не розумів, що час — то одна з найбільших людських цінностей.

А тепер наступна сторінка журналу — «Секрети успішного навчання».

Виступ студентів-читців.

1-й студент. У кожного з нас є улюблені навчальні дисципліни і ті, що здаються нам нудними й нецікавими. Тому розпочати цю сторінку нашого усного журналу ми вирішили з пошуку відповіді на запитання, яке хвилює багатьох: чи можна самому зацікавитися нудним предметом? Виявляється, можна! Це довели психологічні експерименти. Потрібно лише краще готуватися до уроків із цього предмета. Чим нуднішим здається предмет, тим ретельніше й наполегливіше готуватися. Незабаром ви відчуєте, як поступово змінюється на краще ваше ставлення до цієї навчальної дисципліни. До речі, найцікавіше вчитися тим, хто працює з додатковою науково-популярною та

довідковою літературою. Чим більше розумних, корисних книг читає учень, тим більш розвиненим, гнучкішим стає його розум, тим легше йому сприймати нову наукову інформацію, швидше засвоюються нові знання, з'являється бажання зекономлений час використати на подальше поглиблення знань. І вже не треба примушувати себе вчитися, бо навчання перетворюється на цікаву, захоплюючу справу.

2-й студент. В одній із шкіл члени навчального сектора учнівської ради вивчили й узагальнили досвід школярів, які, правильно організовуючи свою навчальну працю, домагалися глибоких і-міцних знань. На їхньому прикладі було визначено 10 умов успішного навчання, які може взяти на озброєння будь-який школяр. Що ж є запорукою високих досягнень у навчанні?

Куратор роздає студентам аркуші, на яких надруковано умови успішного навчання.

10 умов успішного навчання:

1. Упевненість у своїх силах, палке бажання вчитися, незгасаючий інтерес до знань. Немає гіршого в людині, ніж слабкість і невпевненість у собі. *(Не обминайте труднощів, того, чого боїтеся. Соромитесь виступати перед аудиторією — шукайте можливостей виступати частіше. З'являється страх перед кимось або чимось — шукайте можливостей частіше зустрічатися з ними.)*

2. Розвиток сили волі. Успіх приходить лише до того, хто його прагне, добивається, завойовує, докладаючи максимум зусиль. *(Не чекайте, що хтось відкриє ваші таланти і оцінить їх, відкрийте себе самі. Скажіть собі: я хочу, я можу, я зроблю. Не дозволяйте лінощам, особистим примхам і забаганкам керувати собою, заважати досягненню високої мети.)*

3. Увага та уміння сконцентруватися на справі.

(Не дозволяйте відвертати вашу увагу під час занять ні товаришеві, ні сонячному зайчикові, ні телевізору чи магнітофону, ні приємним чи гірким спогадам тощо. Мислення — це активний творчий процес, що вимагає від людини напруження, уміння зосередитися на важливому, «розчинитися» у предметі думки.)

4. Працьовитість, уміння швидко включатися в роботу, звичка систематично і наполегливо трудитися, ретельно виконувати роботу, обов'язково доводити розпочате до кінця. *(Не залишайте незрозумілих питань без відповіді. Пам'ятайте слова американського винахідника Едісона: «У науці все вирішують один відсоток таланту і дев'яносто дев'ять відсотків праці».)*

5. Суворе дотримання режиму дня, раціональна організація своєї навчальної праці, правильне чергування роботи й відпочинку, легких і важких предметів при виконанні домашніх завдань. *(Плануйте ввечері справи на завтра. У кінці дня підбивайте підсумки, з'ясовуйте причини невиконання запланованого. Не забувайте, що лінь, постійне відкладання на потім незавершених справ не можуть бути супутниками успіху.)*

6. Не покладатися лише на механічну пам'ять, не зазубрювати матеріал, а намагатися осмислити його, визначити головне і другорядне. *(Неоціненну допомогу навчанню нададуть і такі прийоми роботи над з'ясовуванням*

матеріалом: складання плану, конспекту, тез, логічних схем, узагальнюючих таблиць, діаграм тощо.)

7. Самостійність у навчанні. *(Учіться чітко формулювати, обґрунтовувати, відстоювати власну точку зору. Не чекайте, поки вчитель «розжує» і вкладе у вашу свідомість той чи інший матеріал. Найкраще запам'ятовується і засвоюється те, що здобуває ціною власних розумових зусиль, власної праці. Тому ще вдома пробуйте уявно «зазирнути» на урок, що буде наступним, передбачити матеріал, який буде розглядатися, скласти певну думку про нього. Ніколи не покладайтеся на підказки і списування.)*

8. Пошуки шляхів практичного застосування своїх знань, навчальних умінь. *(Більше розв'язуйте задач, виконуйте вправ, виготовляйте різних саморобок, макетів. Працуйте не лише головою, але й руками. Передавайте свої знання товаришам. Це — найефективніший спосіб закріплення, удосконалення власних набутків. Та й самі вчіться у тих, хто вже досяг успіху в тому, що вас цікавить.)*

9. Постійна самоосвіта, розширення свого кругозору. *(Пробуйте свої сили в різноманітних видах діяльності. І пам'ятайте: по-справжньому навчається лише той, хто вдумливо читає багато розумних книг. Потрібну інформацію з різних джерел заносьте до записничка.)*

10. Постійний духовний розвиток, самовдосконалення, самовиховання в собі кращих людських якостей. *(Ерудованість, глибокі знання, навіть диплом про вищу освіту самі по собі ще не можуть бути ознакою справжньої інтелігентності. Остання риса передбачає ще й наявність у людини високих ідеалів, розвинутих естетичних смаків і культурних запитів.)*

Творча робота «Обличчя землянина».

Куратор пропонує студентам ситуацію і просить знайти її рішення.

Вчені відкрили планету, населену розумними істотами, подібними до людей. Для встановлення контакту на планету необхідно відправити контейнер з трьома речами, які б свідчили про культурний та науковий рівень розвитку земної цивілізації/Вибрати найбільш підходящі речі доручено вам. Що б ви поклали у контейнер? Поясніть свій вибір.

На виконання завдання студентам відводиться 3 хвилини.

Говорить куратор.

Знання — величезна сила. Вони допомагають відкривати і глибше пізнавати закони Всесвіту й таємниці мікросвіту, пізнавати себе і людей, знайомитися з подіями сивої давнини і зазирати в майбутнє. Без знань людина не навчиться жити в гармонії з природою, не шкодячи їй і собі, без них не можна комфортно почуватися в нинішньому автоматизованому й комп'ютеризованому світі.

Запитання до студентів.

Чи корисною була для вас сьогоднішня розмова? Які висновки із неї ви зробили для себе?

Заключне слово куратора.

Антон Павлович Чехов зазначив: чим вищий розумовий і моральний розвиток людини, тим більше задоволення отримує вона від життя, а від себе додамо, що чим щасливіша людина, тим вона корисніша для суспільства, бо і працює краще, і людям із нею добре.

Бажаю вам здійснення найкращих задумів, завзяття, натхнення, творчих злетів, успіхів у сходженні до сяючих вершин знань.

Аналіз відвіданого виховного заходу:

1. Загальні відомості про виховний захід:

Тема: «Професійна мобільність педагога»»

Мета: Тренінг направлений на усвідомлення необхідності розвитку мобільності, формування професійної компетентності, осмислення необхідності неперервної освіти та визначення ролі самоосвіти в навчальному процесі. Тренінг мотивує педагогів до самовдосконалення, рефлексії, оволодіння механізмами комунікативної компетентності.

Обладнання: аркуші формату А4 за числом учасників, олівці, фломастери; картинки та картки

Тип заходу: виховний захід, тренінг

Тривалість проведення: 90 хвилин

Місце проведення: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Метою було пояснено, чому розвиток та самовдосконалення педагога є важливим протягом всього часу його професійної діяльності. Тема є досить актуальною в зв'язку з усвідомленням необхідності розвитку мобільності педагога в умовах сучасності. Вона відповідає інтересам та запитам майбутніх педагогів. Підготовка до заходу проводилась протягом тижня. Я намагалася дібрати цікаві вправи, щоб провести тренінг.

2. Особливості підготовки до проведення виховного заходу, організаційні труднощі.

Матеріал, який був підібраний та використаний під час проведення заходу, повністю відповідав індивідуальним та віковим особливостям та інтересам студентів, був доступним. При проведенні даного заходу я намагалася забезпечити організаційну чіткість, позитивну емоційність, активізацію всіх студентів.

3. Особливості проведення виховного заходу:

- що, на вашу думку, найбільше вдалося (не вдалося);
- як встановлювався контакт зі студентами;
- особливості сприймання студентів, налагодження взаємозв'язку;
- емоційний клімат під час проведення виховного заходу;
- включення студентів у процес обговорення проблеми;
- використання різних методів впливу на студентів, індивідуальний і диференційований підхід до них.

При проведенні даного заходу я намагалася забезпечити організаційну чіткість, позитивну емоційність, активізацію всіх студентів. Мені це вдалося. Поведінка була відмінною, вони були зацікавлені, і кожен студент мав бажання висловити свою точку зору, відповідати, розказати свою життєву історію. Звичайно, під час підготовки та проведення заходу виникали і деякі проблеми та труднощі. Найбільшою проблемою для студентів було визначити своє місце на сходинках самовдосконалення. Це говорить про те, що студенти ще не визначилися зі своїми цілями навчання та не можуть в повному обсязі оцінити свої досягнення. Та попри труднощі, на мою думку,

поставлені перед собою завдання були виконані, студенти дізналися багато цікавої інформації, подолали певний бар'єр у спілкуванні з одногрупниками та визначилися з основними компетенціями, які вони повинні мати як педагоги.

4. Загальні висновки:

- чи досягнуто поставленої мети;
- на що слід звернути увагу в майбутньому;
- загальне враження про захід;
- особливості подальшої виховної роботи (які теми доцільно обговорити, яка форма проведення заходу найбільш вдала тощо).

Я вважаю, що виховна мета реалізована повністю. Захід був досить цінним: він справив великий вплив не лише на кожного студента, а й на колектив в цілому, студенти отримали задоволення від тренінгу. Вони дізналися, що на даному етапі самореалізація може бути досягнута через формування професійної мобільності, набуття професійних компетентностей, осмислення необхідності неперервної освіти та ролі самоосвіти в навчальному процесі.

Заходи такого типу є доцільними для студентів, адже таким чином ми можемо формувати в них навички тактовно, цікаво говорити, установлювати тісні стосунки із співрозмовником, виховувати в них високу мовну культуру, сприяти самовдосконаленню майбутніх педагогів, їхньому інтелектуальному і моральному розвитку, бажанню самовдосконалення та самореалізації.

План-конспект лекції
проведеного на 1 курсі магістратури,
факультету ГЕО
за темою: **Гене́за розвитку дистанційної освіти**

Здобувачки другого магістерського
рівня вищої освіти
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
(Педагогіка вищої школи)
Мартиненко Світлани Григорівни

Конспект лекційного заняття

Тема: Генеза розвитку дистанційної освіти

План

1. Історія становлення дистанційної освіти
2. Етапи розвитку дистанційної освіти
3. Моделі дистанційного навчання

Література:

1. Андреев О.О., Бугайчук К.Л., Каліненко Н.О., Колгатін О.Г., Кухаренко В.М., Люлькун Н.А., Ляхоцька Л.Л., Сиротенко Н.Г., Твердохлебова Н.Є.. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання. За ред. О.О Андреева, В.М. Кухаренка – ХНАДУ, Харків : «Міськдрук», 2013. – 212 с.

2. Биков В.Ю. Наукове забезпечення дистанційної професійної освіти: проблеми та напрями досліджень / В. Ю.Биков // Професійна освіта : педагогіка і психологія, видання. – 2010.

3. Борзенко О.П. Особливості організації дистанційного навчання в Україні / О.П.Борзенко// Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб. наук. праць. «Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю : шляхи до інтеграції» –Одеса, 2011. –С. 13-20.

4. «Періоди розвитку дистанційного навчання» [Електронний ресурс]. URL : http://ubgd.lviv.ua/ilias3/data/ilias376/lm_data/lm_1128/Theme%204.3.htm

5. Слюсаренко Н. Основні підходи до класифікації моделей дистанційного навчання / Н.Слюсаренко, О. Кохановська // Обрій, 2012. – №1. –С. 16-19

6. Council for Higher Education Accreditation (2001). Distance learning in higher education: CHEA update, 3 [Online]. Available: <http://www.chea.org/Commentary/distance-learning-3.cfm>

Питання 1. Історія становлення дистанційної освіти

Сьогодні тривають дискусії про те, де вперше з'явилося дистанційне навчання. Пріоритет у цій галузі оскаржують американський Національний технологічний університет і британський Відкритий університет.

Перші згадки про освітні курси на відстані з'явилися 1728 року, що стосувались бостонських уроків поштою. Існує й інша думка, що саме у Великобританії з'явився перший досвід використання дистанційної освіти 1836 року. Згодом така форма навчання була доповнена використанням інформаційних технологій відповідно до того, коли вони починали використовуватись у життєдіяльності суспільства: радіо в 1930-х р., телебаченням у 1950-х рр., а також мультимедіа у 1960-х рр. Їх особливістю є односторонній зв'язок між студентом, викладачем, закладом освіти та навчальними матеріалами.

Історичний розвиток дистанційної освіти (Distance learning) розпочався у 1840 році, коли англійський вчитель Ісаак Пітман (Isaac Pitman)

запропонував навчати студентів своєї країни стенографії за допомогою поштових відправлень і став, таким чином, автором першого курсу дистанційного навчання.

Повноцінно отримати вищу освіту на відстані стало можливим 1858 року у Лондонському університеті, коли кандидатам зі всього світу, незалежно від того, де і яким чином вони здобували освіту, було дозволено складання іспитів для отримання академічних ступенів бакалавра та магістра всіх спеціальностей (окрім медицини). В університеті велись професійні курси та курси з підготовки до вступних іспитів до нього.

Трохи пізніше, у 70-тих роках ХІХ століття викладач Берлінського університету Ч. Туссен і член Берлінської організації сучасних мов Г. Лангеншейдт використовували поштовий зв'язок для розсилки учням контрольних робіт і навчальних матеріалів. Це були перші використання технології дистанційного навчання на рівні приватних ініціатив окремих викладачів.

Розвиток залізничного транспорту спонукав створення в 1874 році в штаті Іллінойс програми університетського навчання, а згодом подібна програма була запроваджена в університеті Квін у канадському штаті Онтаріо (м. Кінгстон). У Пенсільванії щоденна газета під назвою «Colliery Engineer» стала публікувати навчальні матеріали, спрямовані на поліпшення техніки гірських розробок і запобігання нещасним випадкам у копальнях, на основі яких був розроблений самостійний курс. Так було створено модель для програм навчання поштою з різних предметів. Така ситуація спричинила концентрацію освітнього процесу на відкритому і гнучкому безперервному навчанні (ВБГН; Lifelong Open and Flexible learning, LOF).

Офіційний статус дана форма навчання набула лише в 1891 р. в США, коли при Чиказькому університеті відомий педагог Вільям Рейні Харпер (William Rainey Harper) заснував перший університетський відділ дистанційного навчання, почавши експериментувати з позакласним викладанням у Баптистській теологічній семінарії. Трохи згодом, у 1906 році, навчання поштою було запроваджено в університеті штату Вісконсін (University of Wisconsin).

У 1911 році дистанційне навчання з'явилося в Австралії, коли почали свою роботу курси університетського рівня в Квінслендському університеті в Брісбені. Перший каталог фільмів-інструкцій з'явився у 1910 р., медіа-інструкції були введені до багатьох освітніх програм до 1920 р. у вигляді слайдів і кіно. У 1932 р. державний університет штату Айова почав експериментувати з передачею навчальних курсів студентам на відстані. Досвід переймається іншими університетами, а на початку ХХ століття дана форма навчання поширюється в Росії.

У 60-х ХХ століття у Великобританії розпочав свою роботу Відкритий університет, який став першим у світі закладом вищої освіти, що використовував виключно дистанційну форму прийому-передачі знань. Дистанційна освіта залишалася однобічною, але завдяки очним

консультаціям, переписці та короткостроковим курсам стала можливою взаємодія обох сторін навчання.

На Заході на 50-60-ті роки ХХ ст. припадають перші експерименти в галузі комп'ютерного навчання з використанням, в основному, тьюторських і тренувальних програм. У 1960 р. почались роботи з проєкту PLATO в університеті Іллінойсу (США), а в 1963 р. – з проєкту університету Стенфорда за фінансової підтримки фонду Карнегі та департаменту освіти США. Міні-комп'ютер PDP-8 сприяв об'єднанню декількох тисяч терміналів з каталогом уроків та дисциплін. Фірма IBM у 1966 р. запровадила постачання першої комп'ютерної системи IBM-1500 для автоматизованого навчання, згодом починається комп'ютеризація шкіл Нью-Йорка. Основою для розробки навчальних планів служили матеріали проєкту університету Стенфорда. Через розповсюдження персональних комп'ютерів з графічним інтерфейсом, з пакетами мультимедійних програм виникло відповідне комп'ютерне навчання. Воно дало поштовх для появи кількох масштабних проєктів, пов'язаних з дистанційним навчанням: проєкт TICCET, що розпочався в університеті Техасу й після цього був продовжений в університеті Брайєма Янга; проєкт CONDUIT, створення мережі, що охоплює приблизно десять американських університетів (Орегони, Північної Кароліни, Айови, Техасу та ін.) й об'єднує інформаційні ресурси п'яти регіональних обчислювальних центрів.

Дослідження питань з розвитку комп'ютеризації освіти починають набирати обертів, зокрема в 1981 р. у США створено низку науково-дослідних програм, які стосуються проблем їхнього впровадження та оцінювання, використання телекомунікацій. У 1988 р. відповідно до рішення Конгресу США використання нових технологій у заочному та дистанційному навчанні заохочується з метою попередження відсіву тих, хто навчається.

Через популярність навчання на відстані в 1987 році була створена Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (ЄАУДН, European Association of Distance Teaching Universities, EADTU), у складі якої сьогодні 22 члени з 20 країн. Серед них переважають відкриті університети і національні асоціації, основною функцією яких є заочне навчання цільових груп за допомогою методів дистанційного навчання, а також асоціації університетів, у яких більшість студентів навчається на очній формі, однак існує можливість і заочного навчання.

Питання 2. Етапи розвитку дистанційної освіти

Сучасні зарубіжні джерела презентують численні варіанти класифікації етапів розвитку дистанційної освіти у США, основними критеріями визначення яких є: соціально-економічний розвиток держави, суспільний характер дистанційної освіти, її масовість, наявність та розвиток якісно нових інституційних та поза інституційних форм. Однак, згідно наших досліджень, більшість науковців пов'язують розвиток дистанційної освіти перш за все із генерацією інформаційних та комунікаційних технологій. Відповідним даного контексту є дослідження провідного американського теоретика Гаррісона (Garrison), який у співпраці із канадським колегою Ніппером

(Nipper) виділив три етапи та визначив їх як «покоління дистанційної освіти». Наведемо характерні особливості кожного із етапів.

Домінуючими технологіями першого покоління дистанційної освіти, згідно із поглядами авторів, були друковані матеріали, що надсилалися завдяки ресурсам пошти. Така система навчання мала місце на початку ХІХ століття і передбачала листування, як засіб комунікації, між учасниками навчального процесу. Тобто, студенти забезпечувалися необхідними матеріалами (посібники, додаткова література, методичні вказівки) і повинні були надсилати свої роботи «віддаленим» викладачам для перевірки та оцінювання. Паралельно із друкованими матеріалами в організацію «навчання на відстані» впроваджуються нові технології, як радіо (1920-ті роки) та телебачення (1950-ті роки).

Наступне покоління дистанційної освіти пов'язане із заснуванням Відкритого Університету Великої Британії (1969 р.). Особливістю даного етапу є широкомасштабне застосування мультимедійного підходу у процесі навчання. Саме Відкритий Університет став піонером як у розробці якісних матеріалів для дистанційного навчання, зокрема, так і у використанні комплексного підходу до навчального процесу, який передбачав наявність одnobічної та двобічної комунікації між студентом і викладачем. Одnobічна комунікація ґрунтувалася на використанні друкованих матеріалів, які доповнювалися радіо і телевізійною трансляцією навчальних курсів, двобічна – це комунікація за схемою студент-викладач і являє собою листування, очні консультації, короткострокові стаціонарні курси. Технічними засобами взаємодії поряд із поштою були телефон, відео – і комп'ютерні технології.

Провідною рисою третього покоління, хронологічні рамки якого становлять 1980-ті роки є розвиток інтерактивних, електронних технологій, що сприяли «комп'ютеризації» дистанційної освіти. Використання комп'ютерних мереж збагатило освітній процес новим типом комунікації – студент-студент і новими каналами зв'язку – аудіо та відео конференції, електронна пошта, дискусійні форуми, тощо.

Відповідно до генерації інформаційно-комунікаційних технологій, американський теоретик Дж. Тейлор (G.Taylor) у своєму дослідженні наголошує на наявності четвертого етапу у розвитку дистанційної освіти. Даний період охоплює 1990-ті роки та характеризується появою і активним впровадженням внавчальний процес технології WorldWideWeb, яка дозволяє досягти швидкого і зручного зв'язку з інформаційною базою даних.

Дослідження свідчать, що найбільш повна характеристика історії розвитку дистанційної освіти у США подана у роботі американських теоретиків Ю. Демірейя (Urgan Demiray) та Е. Ісмана (Aytekin Isman) «Історія дистанційної освіти» (History of Distance education). Спираючись у своєму дослідженні на праці таких науковців, як О. МакКензі (O.MacKenzie), Крістенсен (L.Christensen), МакІсаак (McIsaac), МакКонегі (McConegy), Гунавардена (Gunawardena), Глаттер (Glatter) та інші, вище зазначеними дослідниками було визначено п'ять етапів розвитку дистанційної освіти:

– етап докореспондентського навчання (before correspondence study);

- етап кореспондентського навчання (correspondence education);
- етап одnobічної комунікації (one-way communication);
- етап двобічної аудіо та відео комунікації (two-way audio and video communication);
- етап інтерактивних комп'ютерних телекомунікаційних мереж (interactive computer system).

Згідно із дослідженням Діна (Dean), характерною рисою етапу докореспондентського навчання, хронологічні рамки якого становлять першу половину XVIII століття (1720-ті роки), є відсутність візуального (face-to-face) та комунікативного (voice-to-voice) контакту між учасниками навчання. Головним джерелом навчання на даному етапі розвитку дистанційної освіти були об'яви та оголошення у газетах з метою освіченості населення.

Науково-педагогічні джерела пов'язують появу цієї моделі дистанційної освіти з ім'ям Філіпса Калеба – учителя стенографії, який у 1728 році розмістив об'яву у Бостонській газеті, в якій він запрошував усіх бажаючих навчатися мистецтву стенографії незалежно від місця проживання, а також надавав рекомендації своїм учням щодо виконання завдань.

Як свідчать результати досліджень О.МакКензі (O. MacKenzie), Л.Крістенсена (L. Christensen) та Г.Рігбі (H. Rigby), століттям пізніше на території Північної Америки із ініціативи освітніх діячів приватних осіб починають зароджуватися різноманітні навчальні товариства та організації дистанційного навчання. Одними із перших навчальних закладів дистанційної освіти у зазначений історичний період були «кореспондентські школи». В основному вони пропонували короткострокові професійно-технічні курси в таких галузях як економіка, стенографія, бухгалтерська справа, техніка перекладу, які реалізовувалися завдяки ресурсам пошти, що була єдиним засобом комунікації, навчання та викладання на даний час. Діяльність цих закладів була спрямована на підвищення освітнього рівня, переважно, середнього прошарку американського суспільства.

Яскравим прикладом такого товариства можна вважати «Бостонське товариство з підтримки навчання на дому» (Society for the Encouragement of Home Study). Заснована донькою професора Гарвардського університету Анною Еліот Тікнор (Anna Eliot Ticknor) у 1873 році, ця організаційно-педагогічна структура була орієнтована на залучення жінок в отриманні освіти. Кількість студентів цього товариства нараховувала близько десяти тисяч осіб. Методика навчання була індивідуалізованою, що дозволяло викладачеві враховувати індивідуальні особливості студентів і передбачала обмін листами, вказівками щодо виконання завдання, вибору літератури та контроль [Ticknor, 1891]. Зазначимо, що у своїх публікаціях Д. Матіссон називає А.Тікнор „матір'ю американського кореспондентського навчання”. Варто наголосити, що розроблена нею навчальна програма була орієнтована на класичні університети і тим самим явила собою прообраз дистанційних навчальних програм, які пізніше почали використовуватися в системі вищої освіти США.

Дослідження О.МакКензі (MacKenzie) вказують, що практика організації навчання на основі листування та короткострокових очних заняттях набуває поширення і впроваджується іншими американськими навчальними інституціями. Згідно із статистичними даними науковця, в період 1906-1910 років заснування дистанційної та «очно-заочної» форми навчання було виявлено в семи університетах штату Вісконсін. Загальна кількість кореспондентських шкіл на території США у 1910 році становила 200 закладів.

У своїй класифікації Ю.Демірей та Е.Ісман визначають таку форму дистанційної освіти як етап кореспондентського навчання.

Слід відмітити, що аналогічне визначення етапу розвитку цієї ранньої форми дистанційного навчання, що виникло в сегменті додаткової освіти у 1890 році, є представлене у класифікації провідних американських науковців М.Мура та Дж.Кірслі. Аналіз даного періоду у роботі науковців «Путівник по вивченню дистанційної освіти: системний огляд» («Study Guide for Distance Education: a System View») доводить, що базовими елементами навчання та викладання були друковані матеріали і пошта. Проте, у зв'язку із реалізацією цієї форми навчання університетами та коледжами, її термінологічним визначенням стає термін «незалежне навчання». Згідно із міркуваннями науковців, основу процесу незалежного навчання становить самостійна робота студентів, щодо оволодіння навчальним матеріалом та індивідуалізований підхід з боку викладача до кожного студента.

Наступна віха у аналізованій нами класифікації пов'язана із застосуванням інноваційних технологій у методиці дистанційного навчання. Цими інноваціями явилися радіо та телебачення, активне використання яких у процесі навчання зумовило визначення цього етапу як трансляційного періоду односторонньої комунікації.

Кінець 1960-их – початок 1990-их років становлять якісно новий етап у розвитку дистанційної освіти у США та визначається Ю.Деміреєм і Е.Ісманом як період двосторонньої комунікації. Характерною рисою цього етапу, хронологічні рамки якого становлять досить значний проміжок часу, є широке використання в організації дистанційного навчання радіо, телебачення, телефону, вдосконалення техніки аудіо та відео запису, поява кабельного та супутникового телебачення. На основі цих пристроїв в процесі дистанційного навчання з'являється можливість двосторонньої комунікації, що передбачає голосовий (voice-to-voice) та візуальний (face-to-face) контакт між суб'єктами освітнього процесу.

На противагу класифікації Демірея та Османа, даний проміжок часу (кінець 1960 – перша половина 1990 рр.) представлений у роботі М.Мура та Дж.Кірслі двома етапами: етап відкритих університетів (кінець 1960 років) та етап телеконференцій і консорціумів (початок 1980 років).

Характерною особливістю даного періоду стала поява і широка експансія відкритих навчальних інституцій, які передбачали, зокрема, дистанційне навчання. Чинниками, що активізували розвиток цих закладів слід вважати: прогрес у галузі засобів інформації, зокрема радіо і

телебачення та державна політика уряду США у питанні надання доступу до університетської освіти широким масам населення.

Дослідження свідчать що останній етап у аналізованих нами класифікаціях припадає на 1990 роки ХХ століття та пов'язується із новим технічним «вибухом» у розвитку цифрової комунікації, Всесвітньої мережі Інтернет та прогресом комп'ютерних технологій, що починають активно застосовуватися в реалізації дистанційної освіти. За результатами досліджень Перрінса (Perrins), Діна (Dean) МакІсаака (McIsaac), Бакланда (Buckland), поширеним способом організації дистанційного навчання у вищій школі США сьогодні є комп'ютерні телекомунікаційні технології в режимі електронної пошти та Інтернету. У даному контексті варто звернутися до статистичних даних Національного звіту Ради Акредитації Вищої Освіти США за 1999 рік, які вказують, що на даний час кількість університетських навчальних курсів, які спиралися виключно на ресурси Інтернет, дорівнювала 39%; кількість американських навчальних інституцій, що використовували в процесі навчання електронну пошту становила 54%.

Таким чином, на основі аналізу наявної літератури можна констатувати, що в своєму розвитку технологія дистанційної освіти пройшла кілька етапів.

Перший етап – взаємодія, організовується за схемою педагог – учень (декілька учнів). Види зв'язку між викладачем і учнем(и) нечисленні: пошта, телефон, комп'ютер. На даному етапі кількість фахівців невелика і всі компоненти забезпечення ДО автономні і незалежні один від одного, відсутня системність і комплексність в застосуванні засобів дистанційного навчання.

Другий етап – взаємодія, організовується за схемою педагог – безліч учнів. Його оформлення відбулося завдяки організації в процесі ДО одностороннього зв'язку. Види зв'язку між навчальним і учнем розширюються за рахунок відео та аудіокасет, комп'ютерних програм, супутникового телебачення та інших засобів.

Третій етап характеризується появою на початку 80-х рр. ХХ століття Інтернету і зростанням його популярності. Він надав новий імпульс розвитку дистанційного навчання, сприяючи перетворенню зв'язку і системи обміну знаннями у загальні. Число користувачів стрімко зростає і зараз досягає більше 100 мільйонів людей.

Четвертий етап характеризується комплексним використанням засобів доставки інформації: інтеграції радіо, телефону, комп'ютерних мереж, супутникового і кабельного відеозв'язку.

У світі існують різноманітні способи реалізації технології дистанційного навчання, які мають як загальні, так і специфічні риси. Специфіка, як правило, обумовлена соціально-економічними і соціально-культурними особливостями національних освітніх систем. Тому кожна країна виробляє власний шлях впровадження технології дистанційного навчання.

Питання 3. Моделі дистанційного навчання

У даний час в світі здобуття освіти за технологією ДО базується на ряді моделей. У науковій літературі існує чимало спроб класифікації нині існуючих моделей, зокрема, Є.С. Полат виділяє шість:

- за типом екстернату з орієнтацією на шкільні і вузівські екзаменаційні вимоги для учнів і студентів, які з тих чи інших причин не в змозі відвідувати очні навчальні заклади;
- на базі одного університету, коли студенти навчаються на відстані на основі ІКТ;
- на основі співробітництва декількох вузів, коли вузи спільно створюють програми навчання, що робить їх більш якісними і менш дорогими;
- у спеціалізованих освітніх установах, створених виключно в цілях заочного навчання та орієнтованих на розробку мультимедійних курсів;
- із застосуванням автономних навчальних систем, в рамках яких навчання здійснюється за допомогою телебачення, радіо, комп'ютера;
- неформальне навчання на основі інтегрованих мультимедійних програм, орієнтоване на навчання дорослих, з якихось причин не отримали шкільну освіту.

Ще одна класифікація згаданих вище моделей була запропонована Р.Тайнінгой і І. Сейненом в 1995 р.:

- консультаційна – передбачає регулярне відвідування студентом навчального (консультаційного) центру, де він зустрічається з викладачем, отримуючи від нього необхідну допомогу і роз'яснення;
- кореспондентська припускає процес постійного обміну між тьютором і студентом навчальними матеріалами, домашніми завданнями, здійснюється без особистого контакту поштою та іншими каналами зв'язку (факс, телефон, комп'ютерні мережі);
- регульованого самонавчання -припускає велику самостійність студента, що володіє свободою вибору часу і міста навчання, дати вивчення курсу, складання іспиту.

Класифікація, наведена в монографії Т.П. Вороніної, В.П. Кашицина, О.П. Молчанової «Освіта в епоху НІТ», передбачає чотири моделі: традиційне заочне, відкрита телеосвіта, віртуальні класи і віртуальні університети.

О. Андрєєв у монографії «Дидактичні основи дистанційного навчання» виділяє п'ять моделей організації освітнього процесу. У якості критерію класифікації він взяв засоби доставки і представлення навчальних матеріалів.

Перша модель представлена кейс-технологіями. Студент отримує від тьютора комплект навчальних матеріалів, основу якого складають друковані посібники, доповнені аудіо і відеоматеріалами, комп'ютерними програмами на CD дисках. Процес навчання включає в себе самостійне вивчення навчального матеріалу під керівництвом тьютора і виконання контрольних завдань. Передбачається проведення вступних занять, семінарів, зустрічей з

тьютором для консультацій. У період навчання студент може консультиватися з викладачем по телефону та іншим засобам зв'язку. Іспити проводяться очно в усній або письмовій формі.

Друга модель передбачає кореспондентське навчання. Студент отримує навчальні матеріали, до нього прикріплюється викладач, однак очні контакти не передбачаються. В основі цієї моделі покладений процес постійного обміну між викладачем і студентом навчальними матеріалами та виконаними завданнями. Підсумкова атестація може проводитися очно або без реальної присутності студента.

Третя модель називається радіотелевізійною, оскільки процес навчання ґрунтується на широкому використанні телебачення і радіо.

Четверта модель передбачає навчання в мережевому режимі, оскільки базується на використанні мережі Інтернет. Знайшовши інформацію про навчальний заклад і порядок навчання на сайті сервера навчального закладу, бажаючий навчатися оформляє і відправляє всі необхідні документи в електронному вигляді. Після оплати курсу він отримує пароль і доступ до навчальної інформації, координати тьютора для індивідуальних консультацій і здачі проміжних тестів.

П'ята модель отримала назву мобільної технології, так як означає використання студентом в процесі дистанційного навчання мобільного персонального портативного комп'ютера.

У даний час за ступенем поширення в Україні перше місце займає модель кейс-технологій. Останнім часом намітилася тенденція активного впровадження моделі мережевого навчання.

У таблиці 1. наведено класифікацію моделей реалізації технології дистанційного навчання.

Класифікація моделей реалізації технології дистанційного навчання

Автор	Організаційні моделі
Р. Тайнінг, І. Сейн (1995)	1. Консультаційна модель. 2. Модель кореспонденції. 3. Модель регульованого самонавчання.
Т.П. Вороніна, В.П. Кашицин, О.П. Молчанова (1995)	1. Традиційне заочне навчання. 2. Відкрите навчання. 3. Телеосвіта. 4. Віртуальні класи та університети.
Е.С. Полат (1998)	1. Навчання за типом екстернату. 2. Навчання на базі одного університету. 3. Навчання, засноване на співпраці декількох навчальних закладів. 4. Навчання в спеціалізованих освітніх установах. 5. Неформальне інтегроване навчання на основі мультимедійних програм.
О.О. Андрєєв (2000)	1. Модель КТ (кейс-технологія). 2. Модель КО (кореспондентське навчання). 3. Модель РТ (радіотелевізійна). 4. Модель СО (мережеве навчання). 5. Модель МТ (мобільна технологія).

На наш погляд, оптимальною в сучасних умовах є класифікація, в основу якої необхідно покласти такий критерій, як організаційна структура. Тоді згідно запропонованого критерію можна виділити наступні моделі реалізації технології ДН.

Перша модель характеризується тим, що вузи об'єдналися в консорціум або асоціацію навчальних закладів. Навчання ведеться кожним університетом за своїми програмами, але по загальній для всіх технології. Дипломи про освіту видаються самими вузами. Принциповою особливістю цієї моделі є те, що консорціум не пропонує і не розробляє навчальні програми, не присуджує ступені та сертифікати. Прикладами таких консорціумів можуть служити Каліфорнійський Віртуальний університет, який об'єднав 95 вузів, Агентство з відкритого навчання (Австралія), що об'єднало 3 університети, та ін.

Друга модель представлена контрактними, або брокерськими, організаціями, заснованими на об'єднанні ресурсів вузів з метою спільного надання освітніх послуг на основі використання технологій дистанційного навчання. Дана модель має на увазі створення власних програм (курсів), наявність права присудження ступенів, на видачу дипломів та сертифікатів. Прикладами контрактних об'єднань можуть служити Національний технологічний університет (США), який об'єднує сьогодні 46 вузів, Державний університет губернаторів (США).

Третя модель представлена автономними вузами, створеними спеціально для надання можливості отримання освіти виключно по технології ДН. Характерно, що практично в кожній країні існує вуз, який є загальноприйнятим лідером в цій області. Як правило, це освітній центр національного масштабу, що має філії по всій країні і за кордоном, пропонує можливості отримання вищої освіти і перепідготовки кадрів. У Великобританії таким вузом є Відкритий університет, у Німеччині – Хагенський заочний університет, в Іспанії – Національний університет дистанційного навчання, у Франції – Національний центр дистанційного навчання.

Четверта модель представлена звичайними традиційними вузами, які мають у своїй структурі центр (департамент, факультет) дистанційного навчання. Даний структурний підрозділ включений до навчального процесу вищого навчального закладу, пропонуючи студентам для вивчення окремі курси навчальної програми даного вузу з використанням технологій дистанційного навчання. За результатами вивчення курсів студенти отримують диплом (сертифікат), ступінь, як якщо б ці курси вивчалися очно. Прикладами такого підходу можуть послужити Інститут дистанційної освіти МЕСІ (Росія), Центр дистанційного навчання Пенсільванського державного університету (США).

П'ята модель представлена віртуальними університетами, або, кажучи іншими словами, відкритими університетами без стін, заснованими на співпраці адміністрації, викладачів, розробників курсів навчання, які, незважаючи на відстань, працюють разом, використовуючи сучасні ІКТ.

Віртуальний університет не має навчальних корпусів, кампусів, актових залів, але видає дипломи, присвоює вчені ступені. Прикладами віртуальних університетів можуть служити Університет західних губернаторів (США), Нідерландський відкритий університет, Каталонський відкритий університет (Іспанія).

Дана класифікація не безперечна, вона орієнтована на класичну освіту, що завершується видачею дипломів, тобто на акредитуванні установи освіти. В її основу покладено такий критерій, як наявність у заклади освіти ліцензії та права видачі диплома.

Таким чином, як впливає з вищевикладеного, в науковій літературі існує безліч підходів до класифікації моделей реалізації технології дистанційного навчання, що існують у світовій освітній практиці. Наявність різноманітних класифікацій пояснюється відмінністю вихідних установок авторів, вихідних критеріїв, покладених ними в основу класифікацій

Конспект практичного заняття

Тема заняття: Становлення та розвиток дистанційної освіти в Україні

Мета:

- формування цілісного погляду на сучасну систему дистанційної освіти у світі, розуміння можливостей дистанційної освіти у процесі формування майбутніх професіоналів;
- ознайомлення зі змістом дистанційної освіти у вищій школі, завданнями, що поставлені суспільством перед українською вищою школою;
- формування професійних знань, необхідних для виконання обов'язків викладача вищої школи;
- розвиток навичок практичного використання зазначеної інформації для організації професійної діяльності;
- застосування здобутих знань та умінь при опрацюванні матеріалів, необхідних для здійснення наукової діяльності;
- формування вміння самостійно опановувати нові знання, які сприяють підвищенню професіоналізму майбутнього фахівця.

Навчальний час: 2 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

I. Теоретичний блок

Проаналізувати наукові джерела й відповісти на питання.

1. Охарактеризуйте генезу розвитку дистанційної освіти.
2. Визначте складові системи дистанційної освіти.
3. Сформулюйте їх призначення.
4. Розкрийте етапи розвитку дистанційної освіти.
5. Проаналізуйте основні моделі дистанційної освіти.

II. Практичний блок

Завдання 1

Проаналізуйте основні проблеми розвитку дистанційної освіти в Україні.

Запропонуйте шляхи розв'язання.

Таблиця 2.

Проблема	Шляхи розв'язання

Завдання 2

Сформулюйте Ваші пропозиції щодо поліпшення якості дистанційної освіти в Україні та в ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Антонов В. М. Дистанційне навчання: підручник: / В. М. Антонов. – Херсон: Видавничий центр «ШтрихТ», 2011. - 160 с.
2. Положення про дистанційне навчання. Затверджене наказом МОН України №466 від 25.04.2013. -[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
3. Татарчук Г.М. Институционализация дистанционного обучения: социологический аспект/ Г.М. Татарчук// Образование.–2000.–№1.–С.63-72.
4. Щенников С.А. Дидактика электронного обучения / С.А. Щенников //Высшее образование в России.–2010.–№12.–С. 83–90.
5. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка–Харків: «Міськдрук», НТУ «ХП», 2016.–284 с.
6. Азаров О.Д. Комп'ютерні мережі/ О.Д. Азаров, С.М.Захарченко, О.В.Кадук, М.М.Орлова, В.П.Тарасенко.–ВНТУ, 2013.–374 с.
7. Коваленко Е.А. Методология проектирования информационных систем организации–концепция двух зеркал / Е.А. Коваленко //Российский академический журнал.–2012.–№4, Т.22.–С. 38-41
8. Жевакіна Н. В. Технологія дистанційного навчання: сутність та особливості / Н. В. Жевакіна // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка.–2003.–№4.–С. 68-73.
9. Кардаш Н.В. Дистанційна освіта сьогодні: переваги та недоліки /Н.В.Кардаш //Дистанційна освіта у вищій школі: Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції.–Дніпропетровськ, 2005.–Том 33.–С. 18-21.
10. Максимова Л.П. Визначення організаційно-педагогічних засад забезпечення якості професійної підготовки майбутніх економістів засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Л. П. Максимова // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського.–Вип.1. Серія «Педагогічні науки».–2014.–№1.–С. 48-59.

Допоміжна

1. Бакалов В. П. Дистанционное обучение: концепция, содержание, управление: учебн. пособ. / В. П. Бакалов, Б. И. Крук, О. Б. Журавлева. – Москва : Горячая линия –Телеком, 2008. –107 с.
2. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE : Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // За ред. Ю. В. Триуса. – Черкаси, 2012. – 220 с.

Конспект лекційного заняття

Тема: Моделювання професійної діяльності фахівця

План

1. Модель майбутнього фахівця. Загальна схема побудови моделі фахівця
2. Компетентнісний підхід до побудови моделі майбутнього фахівця
Система компетенцій майбутнього фахівця
3. Професійні здібності. Особистісні якості фахівця. Професійно важливі якості

Література

1. Байденко В. И. Болонский процесс: проблемы, опыт, решения / Байденко В. И. – [Изд. 2, исправл. и дополн.]. – М. : Исследовательский центр проблем качества под подготовки специалистов, 2006. – 111 с.
2. Белухин Д. А. Становление профессионала и рождение профессионализма : [учебное пособие] / Д. А. Белухин – М. : Московский психолого-социальный институт, 2006.
3. Веников В.А. Модель инженера будущего (к вопросам прогнозирования высшего образования) / Веников В.А. // Вестник высшей школы. – 1976. – № 5.
4. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : [метод. пособие] / Вербицкий А. А. – М. : Высш. шк., 1991. – С. 183
5. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / Деркач А. А. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2004. – 752 с.
6. Зеер Э. Ф. Профессионально- образовательное пространство личности / Зеер Э. Ф. – Екатеринбург, 2002. – 126 с.
7. Красинская Л. Ф. Структура и содержание профессиональной деятельности преподавателя технических дисциплин / Л. Ф. Красинская // Вестник СамГУ. – 2006. – № 10/3 (50). – С. 26 – 34.
8. Кроль В. М. Психология и педагогика : [учеб. пособие для техн. вузов] / В. М. Кроль. – М. : Высш. шк., 2001. – С. 98.
9. Матушанский Г., Фролов А. Модели подготовки и профессиональной деятельности специалистов // Высшее образование в России. – 2003. – № 4. – С. 92 – 95.
10. Мельничук О. Модель специалиста / Мельничук О., Яковлева А. // Высшее образование в России. – 2000. – № 5. – С. 19 – 25
11. Педагогическая диагностика в школе / А. И. Кочетов, Я. Л. Коломинский, И. И. Прокопьев и др.; Под ред. А. И. Кочетова. – Мн. : Нар асвета, 1987. – 223 с.
12. Петрунева Р. О главной цели образования / Р. Петрунева, Н. Дулина, В. Токарев // Высшее образование в России. – 1998. – № 3. – С. 40 – 46.
13. Пищулин В. Г. Модель выпускника университета / Пищулин В. Г. // Педагогика. – 2002. – № 9. – С. 22 – 27.
14. Пищулин В. Г. Модель выпускника университета / Пищулин В. Г. // Педагогика. – 2002. – № 9. – С. 22 – 27.
15. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «направленность» / Семиченко В. А. – К. : Миллениум, 2004. – С. 379 – 380.

1. Модель майбутнього фахівця. Загальна схема побудови моделі фахівця

Проблема створення моделі професійної діяльності фахівця – одна з найактуальніших проблем сьогодення в сфері професійної світи. Це пояснюється тим, що розвиток суспільства та виробництва висуває все нові вимоги до професійної діяльності майбутнього фахівця, яка, в свою чергу, є тим чинником, що визначає зміст та форми відповідної навчальної діяльності студентів. Для

викладачів вищої школи побудова такої моделі є необхідною при організації навчального процесу, оскільки вони повинні враховувати особливості майбутньої професії студентів.

Формування професійних ЗУН, професійно важливих якостей, а також особистісних якостей майбутнього фахівця безпосередньо відбувається в процесі навчання у вищій школі. Актуальність проблеми створення моделі професійної діяльності фахівця продиктована відсутністю чіткого підходу до цієї проблеми. Таким чином, побудувавши модель професійної діяльності фахівця, ми можемо окреслити основні шляхи професійної підготовки випускників закладів вищої освіти.

- У низці наукових праць висвітлюється проблема професійної діяльності фахівця (А. Деркач, Є. Клімов, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Самоукіна, Є.Смирнова, В. Шадриков В. Якунін та ін.), зокрема викладача вищої школи (О.Гура, З. Єсарєва, В. Семіченко та ін.).

Аналіз науково-педагогічної літератури вказує на різноманіття підходів щодо вивчення проблеми „модель фахівця“ та „модель професійної діяльності фахівця“. Так, на думку дослідників, модель спеціаліста повинна містити такі складові як: професійні знання та вміння, соціально-психологічні і духовно-творчі якості особистості спеціаліста.

Однак наведене трактування недостатньо повно розкриває саму суть поняття „модель фахівця“. Звертаючись до позицій інших науковців, знаходимо, що основу моделі фахівця повинні складати так звані „ключові компетенції“, „ключові кваліфікації“ та „професійна кваліфікація“.

- Під **ключовими компетенціями** розуміють загальну здатність людини мобілізувати в процесі виконання професійної діяльності набуті знання і вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій.

- Більш докладніше визначення цих понять подає Евальд Фрідріхович Зеєр. Так, „**ключові компетенції**“ визначаються ним як міжкультурні та міжгалузеві знання, вміння та здібності, які необхідні для адаптації та продуктивної діяльності в різних професійних спільнотах. Загально професійні знання, уміння та навички, а також здібності та якості особистості, необхідні для виконання роботи в сфері певної групи професій, складають основу „**ключових кваліфікацій**“.

- Слід зазначити, що у структурі ключових кваліфікацій Е. Ф. Зеєр виокремлює чотири підструктури особистості, а саме: професійну спрямованість; професійну компетентність; професійно-важливі якості; професійно значимі психофізіологічні якості.

- Під **професійно важливими якостями** слід розуміти якості людини, які включені у процес діяльності та впливають на ефективність її виконання за такими параметрами як продуктивність, якість та надійність. Вони визначають можливості людини в професійній діяльності, придатність до неї.

Так, наприклад, професійно важливі якості інженера-судноводія повинні бути пов'язані з іншомовною діяльністю.

Це, як зазначає Олександр Вербицький, продиктовано все більш зростаючими вимогами до вмінь та навичок володіння англійською мовою

представниками цієї професії. Наслідком невідповідності рівня сформованості цих якостей вимогам професійної діяльності є тривала адаптація фахівця, його неспроможність швидко реагувати в стандартних і нестандартних (екстремальних) виробничих ситуаціях. Зрозуміло, що це може привести до катастрофічних наслідків. Зазначимо, що для формування вказаних якостей необхідною є наявність у майбутнього фахівця комунікативних здібностей.

- Під „*професійною кваліфікацією*“ слід розуміти ступінь та вид професійної підготовленості робітника, що передбачає наявність у нього знань, умінь та навичок, які необхідні для виконання певної роботи.

Говорячи про модель спеціаліста, ми певною мірою розглядаємо її як деякий ідеал, який повинен бути досягнутий при реалізації підготовки у вищому навчальному закладі. При цьому побудована нами модель повинна відповідати вимогам професійної діяльності, сучасному рівню виробництва та існуючих соціальних відношень.

Серед **вимог**, які висуваються до фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства, науковці називають такі: професійні, соціально-психологічні, особистісні та творчі.

Отже, виходячи з наведених вище тлумачень, дійдемо висновку, що невід'ємною складовою моделі фахівця, окрім вказаних вище, є особистісні якості. Не викликає сумніву, що вони повинні розглядатися відповідно до специфіки тієї чи іншої професії. Це пояснюється тим, що в процесі підготовки та виконання професійної діяльності її специфіка накладає свій неповторний відбиток на особистісні якості людини.

Як стверджує Валентина Семіченко, професійна діяльність неминуче супроводжується змінами в структурі особистості фахівця, коли, з одного боку, відбувається посилення та інтенсивний розвиток якостей, які сприяють успішному здійсненню діяльності, а з іншого – зміни, придушення і навіть руйнування структур, які не беруть безпосередню участь у цьому процесі.

Якщо професійні вміння оцінюються як негативні, тобто такі, що порушують цілісність особистості, знижують її адаптивність та стійкість, то їх слід розглядати як професійні деформації.

Відтак, позитивні якості можуть „працювати“ як на фахівця в процесі виконання ним професійної діяльності, так й проти нього.

Так, наприклад, у професійній діяльності вчителя виокремлюють загальнопедагогічні, типологічні, специфічні або предметні та індивідуальні деформації.

Слід зауважити, що особистісна сторона моделі фахівця передбачає розкриття можливостей суб'єкта, формування його мотивів та інтересів, виховання потреб у процесі цілеспрямованої взаємодії викладача та студента.

- Серед вимог, які висуваються до особистісної складової моделі фахівця можна виділити:

- розуміння суті та соціальної значущості своєї спеціальності;
- дотримання етичних і правових норм суспільства;
- наявність аксіологічних спрямувань, тобто ідеалів, цінностей, пріоритетів, мотивацій та ін.;

- знання законів міжособистісного спілкування та вміння використовувати їх на практиці;
- наявність чисто людських, гуманних спонукань – відчуття справедливості, співчуття, готовності допомогти, любові до родини та ін.;
- „невиробничі“ резерви особистості – патріотизм, дотримання законів валеології (здорового образу життя), уміння створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, участь у суспільному житті, працездатність та ін.

Декілька слів слід приділити ціннісним орієнтаціям у професійній діяльності особистості, оскільки саме вони визначають, а можна сказати, що й координують поведінку та ставлення особистості у професійній діяльності.

Виходячи з прагнень особистості, ціннісні орієнтації особистості у професійній сфері умовно поділяють на два блоки:

- прагнення мати певну роботу (власний престиж; високе матеріальне становище; духовне задоволення; збереження власної індивідуальності) та
- прагнення внести в роботу певні елементи креативності (активні соціальні контакти; саморозвиток; досягнення в роботі).

У зв'язку з розвитком суспільства модель випускника вищої школи також повинна відповідати певним якостям, серед яких виокремлюють:

- її адекватність реальності;
- динамічність;
- консервативність (накопичення і засвоєння знань, якими вже володіє суспільство);
- прогностичність (модель повинна випереджувати час, визначати перспективи в підготовці спеціаліста).

Значного поширення здобула концепція, яка розроблена та експериментальна перевірена групою науковців на чолі з Є. Смирноюю.

Відповідно до розробленого цією творчою групою підходу в основу побудови моделі фахівця покладена модель його діяльності.

Як зазначає сама дослідниця: „Беручи за основу моделі спеціаліста узагальнену модель діяльності, ми тим самим отримуємо відомості про основні вимоги, тенденції використання цих фахівців, сфери їх застосування, ефективність їх використання і багато інших моментів“.

Основою цієї концепції є безпосереднє і повне вивчення діяльності спеціаліста, що має дві сфери вивчення – сферу діяльності, у якій функціонує випускник вищого навчального закладу, і сферу самого ВНЗ, де, зокрема, відбувається його освітньо-професійна підготовка. Для створення моделі фахівця відповідно цієї концепції необхідно не тільки створити теоретичну основу цієї моделі, але й експериментально перевірити її на виборці представників цієї спеціальності.

Для опису діяльності фахівця дослідниками були обрані наступні базові характеристики:

- проблеми (задачі), які необхідно розв'язати фахівцю у професійній діяльності;
- типи діяльності (способи або прийоми, за допомогою яких розв'язуються сформульовані задачі;
- функції, тобто узагальнені характеристики основних обов'язків у

відповідності з вимогами професії;

- шляхи розв'язання виокремлених задач або проблем;
- знання теоретичного або прикладного характеру, якими оперує у своїй діяльності фахівець;
- уміння і навички, за допомогою яких досягаються бажані результати;
- якості (індивідуально-типові параметри) особистості, що забезпечують успіх дій в обраній галузі;
- ціннісні орієнтації і установки

Досліджуючи соціальні та психологічні проблеми цільової інтенсивної підготовки фахівці, деякі науковці приходять до висновків, що професійна діяльність є системою, основою якої є матеріальні, предметно-інструментальні структури, що в ході історичного розвитку професії породжують культурно-ідеологічне, духовне відображення в свідомості суспільства і соціально-професійної групи. У матеріальній основі цієї діяльності поєднуються і технологічно організуються її предмет, продукт і засоби праці. Вони відображаються в свідомості суб'єкта професійної діяльності у вигляді цілей, цінностей, ідеалів професії, її методологічних установок. Матеріальна і духовна сторона діяльності знаходяться відносно одна одної в стані регулятивного двостороннього зв'язку.

Відповідно до цієї концепції в моделі діяльності виділяють три блоки параметрів:

А. Предметно-інструментальний блок моделі:

1) проблемні (нестандартні) ситуації діяльності: ситуації, які відповідають власно спеціальності; організаційно-управлінські; ситуації впровадження та ін.;

2) типові професійні задачі (стандартні ситуації, які в цілому визначають клас та рівень задач, що вирішуються): власно за спеціальністю; організаційно-управлінські; ситуації впровадження та ін.;

3) засоби діяльності: знання, уміння та навички; структури і методи прийняття рішення; види робіт;

4) функції спеціаліста на підприємстві;

Б. Блок соціокультурних і духовних компонент містить суб'єктні, соціальні параметри: цілі, цінності, ідеали професії, характеристики професійного мислення (методологічні установки);

В. Блок психологічних характеристик, що містить „когнітивний стиль” діяльності, тип особистості, характеристики інтелекту.

Як вказують дослідники, вивчення діяльності методом моделювання дозволяє виявити нові перспективні різновиди професійної діяльності, що передусім надає можливість ВНЗ адекватно реагувати на нові тенденції в розвитку професійної діяльності.

Узагальнюючи вказане вище, спробуємо виділити ті основні підходи та базові характеристики, якими викладачі повинні керуватися, будуючи модель фахівця. Давайте поміркуємо, коли даємо характеристику фахівцю (наприклад, менеджеру, інженеру та ін.), то ми враховуємо:

– по-перше, які вимоги до психіки людини висуває та чи інша професія (тобто, ми говоримо про професіонально важливі якості),

– по-друге, наскільки людина відповідає обраної спеціальності

(професійний відбір, професійний підбір);

– по-третє, чи володіє вона певним обсягом знань та умінь відповідно до даної трудової діяльності.

Далі ми звертаємо увагу на те, чи відповідають набуті фахівцем знання, уміння та навички державному стандарту, а також чи має особистість відповідні кваліфікаційні характеристики. Зрозуміло, ми оцінюємо й діяльність фахівця в реальних або змодельованих (якщо говориться про процес підготовки майбутнього фахівця, тобто про навчальний процес у закладі вищої освіти) ситуаціях.

Таким чином, коли створюється модель фахівця, то, як зазначають науковці, що досліджували цю проблему, слід враховувати такі основні підходи:

- мінімальна освітня програма;
- державний освітній стандарт;
- державні вимоги до мінімального змісту та рівня професійної підготовки спеціаліста;
- психограма;
- професіограма;
- кваліфікаційна характеристика;
- модель діяльності.

Дослідники зауважують, що психограму (вимоги до психіки людини певної професії) слід розглядати як складову професіограми, а кваліфікаційні характеристики та мінімальну освітню програму – як складові державного освітнього стандарту.

Важливим для дослідження моделі професійної діяльності фахівця є детальний аналіз ступеня присутності базових характеристик у моделях підготовки і професійної діяльності фахівця, проведений Григорієм Матушанським.

- Дослідник, посилаючись на роботи В. Соколова, указує на відмінності в цілях і змісті між кваліфікаційною характеристикою і професіограмою.

- **Метою** розробки **професіограми** є вдосконалення профвідбору, профконсультування, раціоналізації режиму умов праці.

Професіограма описує соціально-економічні, санітарно-технічні, психологічні та інші особливості професії.

Метою розробки **кваліфікаційної характеристики** є підвищення ефективності планування підготовки фахівців.

- У кваліфікаційній характеристиці на відміну від професіограми розглядається суб'єкт діяльності, носій цієї спеціальності певного рівня кваліфікації.

- Базовими характеристиками моделі підготовки майбутнього фахівця та моделі професійної діяльності виступають:

- 1) вимоги до особистості (знання, уміння, навички; професійні якості та здібності; психофізіологічні якості та особливості; ціннісні орієнтації та рівень професійної компетентності);
- 2) вимоги до діяльності (задачі; рівень діяльності; види діяльності; технології, методи та прийоми діяльності; функції).

- У процесі дослідження вагомості базових характеристик для створення моделей професійної діяльності та підготовки майбутнього фахівця науковці дійшли висновку, що це можливо зробити на основі **кваліфікаційної характеристики**, яка повинна включати: знання, уміння, навички, рівень професійної компетентності, проблеми (задачі), рівень діяльності, види та функції діяльності (рис. 1).

До кваліфікаційних характеристик, на думку науковців, слід додати ще такі характеристики як:

- інтелектуальну компетентність (особливий тип організації знань – структурування, категоріальність і узагальненість, гнучкість і оперативність в аналізі ситуацій, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень в певній сфері діяльності);
- інтелектуальну ініціативу (властивість особистості, що є органічним поєднання пізнавальних і мотиваційних прагнень, готовність вийти за межі заданого й розвивати не стимульовану ззовні інтелектуальну діяльність);
- самоорганізацію (аналіз ситуації, постановку задачі, планування і прогнозування можливих результатів і наслідків власних дій, самоконтроль і оцінку ефективності своїх рішень на основі саморефлексії);
- саморегуляцію (вміння вільно керувати власною інтелектуальною діяльністю, здатність фіксувати зміни в собі, розуміння і використання механізмів культурної самокорекції).

Заслужовує на увагу питання побудови моделі соціальної діяльності фахівця. Оскільки, як зауважують дослідники, „... перш за все, слід враховувати той факт, що соціальні та психологічні якості особистості відображають її світоглядні установки, які орієнтують на виконання певної соціальної функції (ступінь соціальної зрілості, особиста система цінностей і пріоритетів, наявність ділових якостей, сформованість моральних устоїв та ін.). Однак, це питання потребує окремого детального дослідження.

Рис. 1. Модель фахівця

Аналіз науково-педагогічних джерел вказує на те, що при побудові моделі професійної діяльності фахівця вихідними слід обирати функції, які будуть реалізовуватись спеціалістом у процесі виконання професійної діяльності. Існує багато різноманітних підходів до побудови моделі викладача вищого навчального закладу, однак всі вони наполягають, що відправною точкою є функціональна спрямованість його діяльності: навчальна, виховна, розвивавальна, науково-дослідна, інформувальна та ін.

Спробуйте описати професійну діяльність фахівця

Отже, проектуючи модель фахівця, ми спираємось на його професійну підготовку та особливості професійної діяльності, при цьому враховуємо такі базові характеристики, як вимоги до особистості та професійної діяльності.

Подальшого детального дослідження потребує проблема побудови соціальної діяльності фахівця.

В. Венніков вважає, що модель передусім має бути засобом, що описує шляхи розвитку тієї галузі, де працює цей фахівець. Саме це і визначає наповненість навчального процесу, тобто ті знання та вміння, які повинен здобути випускник ВНЗ.

Таким чином, модель фахівця повинна бути представлена у вигляді розгорнутого документа, що відображає вимоги до знань випускників, їхніх умінь та навичок, психологічних і морально-політичних якостей, що забезпечують майбутню ефективну діяльність у всіх сферах народного господарства.

Відтак, модель випускника вищого навчального закладу має відповідати певним критеріям якості вищої освіти і відображати такі параметри, як: „...вимоги до фахівця, зумовлені його посадовими обов'язками; необхідні знання та вміння; специфічні соціальні й психологічні якості особистості, що забезпечують ефективність діяльності; інтелектуальну компетентність та ініціативу, здатність до самоорганізації, саморегуляції.

2. Компетентнісний підхід до побудови моделі майбутнього фахівця. Система компетенцій майбутнього фахівця

На сучасному етапі реформування вищої освіти перед викладачами вищих навчальних закладів постають певні проблеми з якісною освітньою та професійною підготовкою майбутнього фахівця.

Це пов'язано передусім з тим, що в основу побудови моделей професійної діяльності фахівця (у вигляді освітньо-кваліфікаційної характеристики) і його освітньої та професійної підготовки (у вигляді освітньо-професійної програми) покладено компетентнісний підхід, складовими якого є компетенції.

У цьому випадку компетенції виступають ключовим аспектом в оцінці компетентності майбутнього фахівця, оскільки розробка галузевих стандартів вищої освіти на основі компетентнісного підходу вимагає перебудови системи засобів діагностики якості освіти – перехід від оцінювання знань до оцінювання компетенцій випускника вищого навчального закладу.

Вважається, що мова компетенцій є більш адекватною для оцінки результатів освіти, при цьому самі компетенції інтерпретуються як єдина мова

для описання академічних і професійних профілів, оскільки компетентнісний підхід – це підхід, акцентований не на змісті, а на результатах освіти, виражених у формі компетенцій (К-підхід).

У зв'язку із зазначеним вище, на сьогодні постає низка проблем, серед яких:

- проблема формулювання цілей освітньої та професійної підготовки майбутнього фахівця, в яких і повинен відобразитися кінцевий результат через описання основних компетенцій;

- відсутність у професійній педагогіці чіткого визначення основних дефініцій компетентнісного підходу;

- існування різноманітних підходів до класифікації компетенцій, складність їх методологічного обґрунтування;

- особливості формування компетенцій майбутніх фахівців у процесі їх освітньої та професійної підготовки;

- упровадження інноваційних підходів до організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, які б забезпечували формування необхідних компетенцій сучасного фахівця;

- урахування думки студентів, випускників ВНЗ, роботодавців для ідентифікації необхідних компетенцій та ін.

Теоретичні основи, методологічні й методичні питання компетентнісного підходу до проектування державних освітніх стандартів вищої професійної освіти розкриті у працях багатьох українських і російських науковців. Здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців будь-якого профілю на засадах компетентнісного підходу вимагає теоретичного аналізу сутності понять „компетентність” та „компетенція”, дослідження історії їх становлення й розвитку в педагогічній теорії і практиці.

Порівняльний аналіз педагогічних праць виявив, що вітчизняна наукова школа у своїх пошуках тлумачення таких категорій як „компетентність” та „компетенція” пройшла той самий шлях, що й світова. Ці поняття певний час розглядалися як синоніми.

- Науковці тлумачать їх як: сукупність (систему) знань у дії; особистісну рису, властивості та якості особистості; критерій прояву готовності до діяльності; здатність, необхідну для вирішення задач і для отримання необхідних результатів роботи; інтегровану цілісність знань, умінь і навичок, що забезпечують професійну діяльність; мотивовану здатність людини реалізувати на практиці свою компетентність; діяльнісні знання, навички, досвід (інтеграція в єдине ціле засвоєних людиною окремих дій, способів і прийомів рішення задач), а також мотиваційну і емоційно-вольову сферу особистості; виявлене особистістю прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості і ін.) для успішної творчої (продуктивної) діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значущість і особисту відповідальність за результати діяльності, необхідність її постійного вдосконалення та ін.

Для опису компетенції дослідники використовують здатність до дії, готовність фахівця реалізувати свій потенціал, дієві знання. Це свідчить про

існування зв'язків між компетентнісним та діяльнісним підходами.

У наукових дослідженнях останнього часу домінувала компетентність як результат освіти. Між тим, у європейському проєкті TUNING наголошується, що важливим є „поняття компетенцій і навичок, знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати і розуміти), знання як діяти (практичне і оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприймання і життя з іншими в соціальному аспекті). Компетенції – об'єднання характеристик (що відносяться до знань і його застосування, до позицій, навичок і відповідальності), які описують рівень або ступінь, до якої деяка особа здатна їх реалізувати”.

У „Стратегії та сучасних тенденціях розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти” наголошено, що не варто протиставляти компетентність знанням чи вмінням і навичкам. Компетентність ширше ніж знання, уміння, навички; вона містить їх у собі, але мова не йде про компетентність як про суму «знання + уміння + навички», це поняття трохи іншого смислового ряду.

Нові підходи до змісту освіти у зв'язку з компетентностями полягають у тому, що треба відмовитись не від знань взагалі, а від знань „про всяк випадок”, тобто перейти до іншого розуміння того, що є «знання як такі».

- У листі МОН України „Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти” компетентність трактується як „інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника ВНЗ для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистісних предметних областях (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань та досвіду у певному виді діяльності, а компетенція включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті), предметна область, у якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності»

Отже, можна вважати, що компетентність і компетенція є взаємопов'язаними поняттями, з яких поняття компетентність є поняттям ширшим, ніж компетенція.

Компетенції є поєднанням характеристик, що відносяться до знання і його застосування, до позицій, навичок і відповідальності, які описують рівень або ступінь готовності фахівця до професійної діяльності.

Компетенції формуються у процесі професійної освіти, компетентність виявляється в процесі професійної діяльності, вона заснована на компетенціях, вони є її підґрунтям.

Компетенції слід розглядати як складні інтегративні утворення.

У структурі компетенцій виділяють когнітивну й операційно-технологічну, мотиваційну й соціальну, поведінкову складові (результати освіти, знання, уміння, систему ціннісних орієнтацій).

У формуванні компетенцій вирішальну роль відіграє зміст освіти, освітнє середовище ВНЗ, організація освітнього процесу, освітні технології, включаючи й

самостійну роботу студентів тощо.

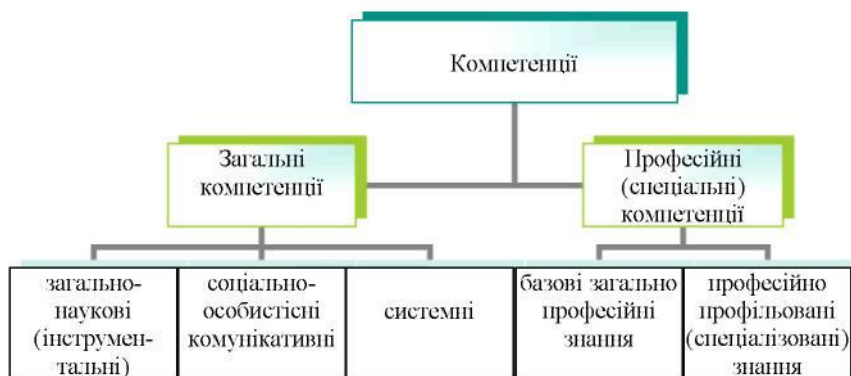
Оскільки європейська освітня спільнота визначає компетенції як єдину мову для опису академічних і професійних профілів, рівнів вищої освіти, результатів професійної освіти, то наукові пошуки щодо з'ясування сутності понять „компетентність” та „компетенція”, відмінностей між ними, їх структури не припиняються. Водночас зусилля науковців світу вже зосереджені на розробці моделей компетенцій фахівця.

Сьогодні терміном „компетенція” / „компетентність” позначаються достатньо різні явища: розумові дії (процеси, функції), особистісні якості людини, мотиваційні тенденції, ціннісні орієнтації (установки, диспозиції), особливості міжособистісної і конвенціональної взаємодії, практичні уміння, навички і ті. Найповніше ця полісемія знаходить віддзеркалення у проекті TUNING, де до ключових (універсальних) компетенцій віднесено:

- *інструментальні* компетенції, включаючи когнітивні, методологічні здібності, технологічні і лінгвістичні уміння;
- *міжособистісні* компетенції, пов'язані зі здатністю виражати відчуття, здатність до критики і самокритики; а також соціальні уміння, такі як уміння працювати в команді;
- *системні* компетенції, такі як уміння і здібності, що стосуються цілих систем.

Це всеосяжний комплекс умінь і здатностей, якими повинен характеризуватись випускник вищої школи.

Європейські експерти пропонують використовувати загальні і спеціальні компетенції (рис. 2).

Рис. 2. Структура компетенцій (за міжнародним проектом «Настройка освітніх структур в Європі» (TUNING))

- До загальних компетенцій відносять:

- *інструментальні (загальнонаукові)*, включаючи базові загальні знання в галузі математики і природничих наук, гуманітарних і соціально-економічних наук; базові комп'ютерні і лінгвістичні науки; уміння шукати й аналізувати інформацію; здатність розуміти і використовувати нові ідеї; здатність організувати і спланувати роботу тощо;
- *міжособистісні (соціально-особистісні)*, включаючи здатність до

критики, терпимість, уміння працювати в колективі, загальну культуру, прихильність до етичних цінностей;

- *системні* (у тому числі – організаційно-управлінські), включаючи здатність застосовувати одержані знання з практики; здатність до адаптації до нових ситуацій; знання організаційно-правових основ своєї діяльності, здатність організувати роботу.

- До спеціальних (професійних) компетенцій відносять:

- базові загально професійні знання і уміння у вибраній сфері діяльності;
- професійно профільовані (спеціалізовані) знання відповідно до конкретної профілізації або спеціалізації випускника.

- Підготовка фахівців має на меті формування компетенцій: у сфері пізнавальної діяльності і саморозвитку; у сфері соціальної діяльності; у галузі фундаментальних наук; у сфері професійної діяльності.

Згідно методичним рекомендаціям Міністерства освіти і науки України відповідність якості підготовки фахівців вимогам галузевого стандарту вищої освіти має визначатися наступними компетенціями, які визначено з урахуванням пропозицій європейського проекту TUNING щодо структури компетенцій:

1. соціально-особистісні: розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи (принципи біоетики); розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя; здатність учитися; здатність до критики й самокритики; креативність, здатність до системного мислення; адаптивність і комунікабельність; наполегливість у досягненні мети; турбота про якість виконуваної роботи; толерантність; екологічна грамотність;

2. загальнонаукові компетенції:

- базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки і права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності;

- базові знання фундаментальних розділів математики в обсязі, необхідному для оволодіння математичним апаратом відповідної галузі знань, здатність використовувати математичні методи в обраній професії;

- базові знання у галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати Інтернет-ресурси;

- базові знання фундаментальних наук в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін;

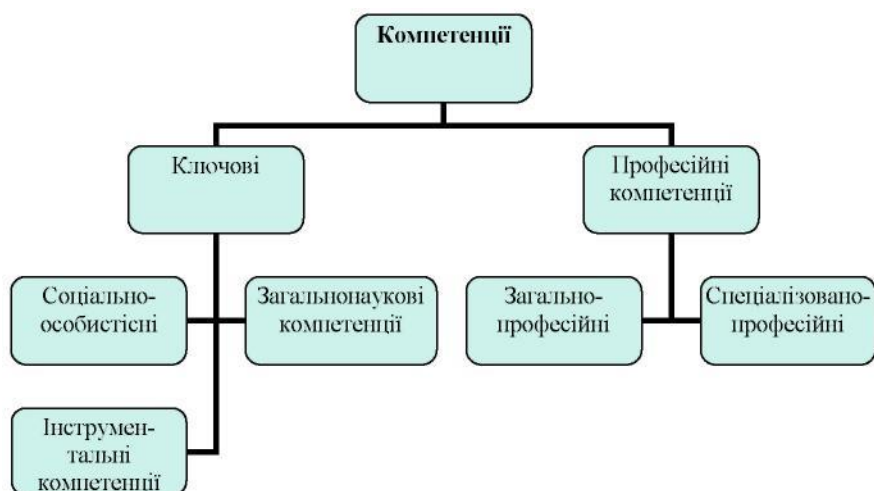
- базові знання у галузі, необхідні для засвоєння загально-професійних дисциплін.

3. інструментальні компетенції: здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою; знання іншої мови (мов); навички роботи з комп'ютером; навички управління інформацією; дослідницькі навички.

4. професійні компетенції: загально-професійні та спеціалізовано-професійні.

Отже, система компетенцій випускника вищої школи України може бути представлена у такий спосіб (рис. 3).

Рис. 3. Структура компетенцій (за методичними рекомендаціями МОН України)

Аналіз результатів наукових пошуків і практики застосування компетентнісного підходу в професійній освіті виявив, що внаслідок недостатнього наукового обґрунтування сутності компетенцій їх класифікація й структура є доволі невизначеними.

Так, у наукових джерелах і освітніх документах вищої професійної школи вживаються різні назви й тлумачення компетенцій, ототожнюються загальні й універсальні компетенції; професійні компетенції у наукових дослідженнях та документах вищої освіти мають назви: профільні професійні, предметно орієнтовані професійні, професійні компетенції за видами діяльності, професійні спеціальні компетенції, спеціалізовано-професійні компетенції.

Завдання: складіть перелік загально професійних компетенцій обраного вами фахівця!

Між тим, основні нормативні документи, які регламентують підготовку фахівців у ВНЗ України, Росії та Європи, містять у собі компетенції. Відсутність однозначного підходу до визначення поняття „компетенції”, їх структури та класифікації, широке використання цієї дефініції у нормативних документах, зокрема у галузевих стандартах вищої освіти України, вимоги Болонського процесу потребують швидкого реагування законодавчих установ і відомств, наукової спільноти.

Узагальнюючи сказане вище, під компетентністю майбутнього фахівця слід розуміти інтегральну якість особистості, яка виявляється у здатності здійснювати діяльність, яка заснована на знаннях, уміннях, навичках, цінностях і досвіді, яких набули майбутні фахівці у процесі професійної підготовки у ВНЗ, особистісному ставленні до діяльності і предмету діяльності.

Під компетенцією розуміємо інтегративну сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, досвіду, цінностей, які формуються у майбутнього фахівця під час вивчення дисциплін, що входять до програми освітньо-професійної підготовки.

3. Професійні здібності. Особистісні якості фахівця. Професійно

важливі якості

У моделі фахівця вирізняються такі складові як функціональна складова, предметна та особистісна.

Особистісна складова моделі фахівця передбачає наявність таких якостей, як соціальні та психологічні, оскільки саме вони відображають світоглядні характеристики особистості, що орієнтують на виконання своєї соціальної функції (ступінь соціальної зрілості; аксіологічний потенціал – особистісна система цінностей і пріоритетів, наявність ділових якостей; сформованість моральних устоїв та ін.). Також виділяють соціально-значущі якості, якими повинен володіти випускник вищого навчального закладу: відповідальність перед справою та людьми, сумлінність, соціопривабливість, єдність слова та справи, культура та ін. Наголосимо, що специфіка професійної діяльності накладає відбиток на формування в особистості людини певних іманентних якостей.

Отже, особистісна складова моделі фахівця передбачає розкриття можливостей суб'єкта, формування його мотивів та інтересів, виховання потреб у процесі цілеспрямованої взаємодії викладачів та студентів в процесі навчання.

У процесі виконання людиною своєї професійної діяльності цінуються не тільки його професійні знання, уміння, а і його професійно важливі та особистісні якості, які у сукупності створюють модель фахівця.

Як відомо, структура особистості містить такі системи як: здібності, мотивація, емоції, вольові якості, характер, темперамент, соціальні установки, ролі, норми та моральні якості.

Отже, і структура моделі особистості фахівця повинна містити такі складові як:

- мотиваційно-вольову та емоційну сферу (ціннісні орієнтації, ідеали, мотиви цілі, інтереси, емоції);
- когнітивну;
- операційну (здібності, самоусвідомлення, самооцінка, мислення);
- досвід (знання, уміння, навички);
- психофізіологічні особливості (темперамент, характер, силу чи слабкість нервової системи, працездатність, мобільність, особливості моторики та ін.).

У процесі праці людина визначає спрямованість професійної діяльності, тобто навіщо, для чого і заради яких мотивів і сенсу відбувається її включення у працю та ін. Мотиваційно-вольова сфера забезпечує так званий особистісний рівень регуляції професійної діяльності.

У процесі побудови і характеристики основних структурних компонентів моделі особистості фахівця слід керуватися наступними вимогами:

- розуміння сутності та соціальної значущості своєї спеціальності;
- дотримання етичним і правовим нормам суспільства;
- наявність аксіологічних спрямувань, тобто ідеалів, цінностей, пріоритетів, мотивів та ін.;
- знання законів міжособистісного спілкування та уміння використовувати їх на практиці;

- наявність чисто людських, гуманних спонукань – відчуття справедливості, співчуття, готовності допомогти, любові до родини та ін.;

„невиробничі“ резерви особистості – патріотизм, дотримання законів валеології (здорового образу життя), уміння створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, участь у суспільному житті, працездатність тощо.

Говорячи про основні структурні компоненти моделі особистості фахівця, слід приділити увагу сутності такого поняття як „професійно важливі якості“.

Відомо, що професіоналізм людини залежить від наявності в неї професійно важливих якостей, тобто тих якостей, які впливають на ефективність професійної діяльності людини.

Під професійно важливими якостями розуміють інтегральні психічні властивості особистості (увага, пам'ять, увава) та психологічні характеристики (емоційність, терплячість, стійкість та ін.).

Дослідники акцентують увагу на важливій ролі вольових якостей людини у здійсненні професійної діяльності. Саме вони є необхідною умовою „...для досягнення поставлених масштабних цілей і внутрішнім регулятором саморозвитку й самовдосконалення“.

У системі професійно важливих якостей виокремлюють групу особистісно-професійних якостей (організованість, дисциплінованість, відповідальність, ініціативність та ін.).

Отже, саме загальнолюдські якості особистості в процесі виконання професійної діяльності стають особистісними якостями фахівця.

Завдання: спробуйте навести перелік професійно важливих якостей фахівця

Важливим є те, що особистісні якості фахівця сприяють успішному виконанню його професійної діяльності.

Так, наприклад, за результатами дослідження В. Якуніна, успішність педагогічної діяльності викладача зумовлена наявністю певних якостей та властивостей. Високі досягнення у педагогічній діяльності притаманні тим викладачам, які володіють високим рівнем розвитку інтелекту, комунікативними здібностями, емоційністю, розвинутими моральними цінностями, високою вимогливістю до себе та інших, адекватним сприйняттям себе та інших, високим рівнем самоконтролю і самоорганізації, підвищеною соціальною і професійною активністю, а також новаторством і творчістю.

Як бачимо, дослідник перелічує не тільки індивідуально-психологічні якості (наприклад, темперамент), але й такі, як відповідальне ставлення до виконання своєї справи, охайність, доброзичливість, самостійність, дисциплінованість, організованість та ін.

Ці якості особистості формуються завдяки вихованню у родині, в школі й надалі „...в процесі самовиховання або вдосконалюються, роблячи майбутнього професіонала тим, ким він дійсно стане, або не отримують свого розвитку і замінюються іншими особистісними властивостями, як правило, протилежного значення“. Тому важливо прослідкувати етапи розвитку особистісних якостей у процесі формування майбутнього фахівця у вищій школі.

При встановленні рівнів розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців ми виходили з положення, сформульованого О. Кочетовим, Я. Коломінським та І. Прокоп'євим. На їх думку, всі якості особистості слід поділяти на:

- *загальні* (свідомість, саморегуляція особистості);
- *моральні* (відображення соціальної характеристики особистості);
- *інтелектуальні* (розумові, які характеризують свідомість та самосвідомість особистості);
- *вольові та емоційні* (саморегуляція особистості).

У кожній із вказаних вище груп, дослідниками, виділяються *інтегративні базисні якості*, від яких залежить цінність усього внутрішнього світу людини.

Так, дослідники виділяють суспільну спрямованість як одну з важливих *загальних якостей*. Її компонентами є суспільно ціннісна мета, соціально значимі мотиви поведінки та діяльності, наявність переконань, ціннісні орієнтації тощо. Загальні якості особистості, по-перше, формують ціннісне уявлення про людину; по-друге, слугують основою для психолого-педагогічної характеристики, по-третє, забезпечують єдність і цілісність духовного світу, взаємозв'язок інтелекту, моральності, волі та емоцій.

До *моральних якостей* відносять: гуманізм, працелюбство, чесність, принциповість, відповідальність та ін. Моральні якості особистості визначають ставлення людини до навколишнього світу, суспільства, людей і до себе самого. Вони є основою мотивації людини; надають цінність усім іншим групам якостей – інтелекту, волі, емоціям.

Інтелектуальні якості виконують наступні функції: по-перше, забезпечення усвідомленого ставлення до світу і до себе; по-друге, накопичення, осмислення та систематизація інформації, на основі якої формуються світогляд, свідомість і самосвідомість; по-третє, забезпечення ефективності практичної діяльності людини; по-четверте, осмислення життєвого досвіду, в тому числі досвіду трудової діяльності. До *інтелектуальних якостей* відносять усвідомленість, логічність, розсудливість, прогностичність, об'єктивність та ін.

Вольові якості особистості, як зазначалося нами вище, займають одну з перших позицій у структурі професійної діяльності людини. До таких якостей можна віднести самостійність, незалежність, самовладання, активність, дисциплінованість, наполегливість та ін. Вольові якості забезпечують психічну саморегуляцію поведінки та діяльності, керування психічними станами, зміною діяльності у зв'язку з обставинами, здійснюють зв'язок між внутрішнім станом і середовищем.

Зрозуміло, що наведений список особистісних якостей фахівця неповний і потребує доповнення. Наявність або відсутність тих чи тих перерахованих якостей устанавлюється шляхом реєстрації за визначеними критеріями та показниками в процесі спостереження, анкетування, а також під час проведення навчальних занять, моделюючи певні педагогічні чи виробничі ситуації (наприклад, задачі-вправи, які моделюють прості ситуації, метою яких є формування окремих дій та операцій, та задачі-проблеми, які моделюють складні, багатофакторні ситуації, метою яких є формування умінь аналізувати, проектувати та реалізовувати систему дій). Розв'язання змодельованих ситуацій

відбувається в процесі групової та індивідуальної роботи студентів.

Конспект практичного заняття

Тема заняття: Організація дистанційного навчання

Мета:

- формування цілісного погляду на сучасну систему дистанційної освіти у світі, розуміння можливостей дистанційної освіти у процесі формування майбутніх професіоналів;
- ознайомлення зі змістом психологічних проблем дистанційного навчання у вищій школі;
- формування професійних знань щодо мотивації в дистанційному навчанні;
- розвиток навичок спілкування та зворотного зв'язку в дистанційному навчанні;
- застосування здобутих знань та умінь при опрацюванні матеріалів, необхідних для здійснення наукової діяльності;
- формування вміння самостійно опановувати нові знання, які сприяють підвищенню професіоналізму майбутнього фахівця.

Навчальний час: 2 години

Обладнання: Персональний комп'ютер, підключення до мережі Інтернет

План заняття

I. Теоретичний блок

Проаналізувати наукові джерела й відповісти на питання.

Визначити критерії вибору засобів організації дистанційного навчання

Схарактеризувати основні форми онлайн-комунікації в дистанційному навчанні

Проаналізувати поширені веб-ресурси для дистанційного навчання

Розкрити вимоги та критерії оцінки ефективності дистанційного курсу.

II. Практичний блок

Завдання 1

Представте шляхи створення комунікативного простору

Завдання 2

Наведіть приклади реалізації комунікаційної структури за допомогою різних сервісів

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

Список рекомендованої літератури

1. Азаров О.Д. Комп'ютерні мережі / О. Д. Азаров, С.М. Захарченко, О.В. Кадук, М.М. Орлова, В.П. Тарасенко. – ВНТУ, 2013. – 374 с.
2. Антонов В. М. Дистанційне навчання: підручник: / В. М. Антонов. – Херсон: Видавничий центр «ШтрихТ», 2011. - 160 с.
3. Жевакіна Н. В. Технологія дистанційного навчання: сутність та особливості / Н. В. Жевакіна // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2003. – № 4.–С. 68-73.
4. Кардаш Н.В. Дистанційна освіта сьогодні: переваги та недоліки / Н.В. Кардаш //Дистанційна освіта у вищій школі : Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 2005. – Том 33. – С. 18-21.
5. Максимова Л. П. Визначення організаційно-педагогічних засад забезпечення якості професійної підготовки майбутніх економістів засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Л. П. Максимова // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – Вип.1. Серія «Педагогічні науки».–2014. – № 1. – С. 48-59.
6. Положення про дистанційне навчання. Затверджене наказом МОН України №466 від 25.04.2013. – [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
7. Положення про дистанційне навчання у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет». – [Електронний ресурс]. – URL : <http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/005.pdf>
8. Щенников С. А. Дидактика електронного обучения / С. А. Щенников //Высшее образование в России. – 2010. – №12. – С. 83–90.
9. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, А. Л. Столяревська ; за ред. В.М. Кухаренка –Харків:«Міськдрук», НТУ «ХП», 2016. – 284 с.

ВІДОМІСТЬ-ХАРАКТЕРИСТИКА (з практичної підготовки)
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)
денної (денної) форми навчання
(підкреслити)

Мартиненко Світлана Григорівна
прізвище, ініціали магістранта

факультету гуманітарної та економічної освіти, який(а) проходив(ла) виробничу асистентську та науково-дослідну практику на базі ДВНЗ «ДДПУ» з «26» квітня 2021 р. по «06» червня 2021 р.

Під час проходження практики була виконана наступна робота:

1. **Підготовлено лекції:** Генеza розвитку дистанційної освіти, Нормативно-правове забезпечення дистанційної освіти, Науково-теоретичні засади моделювання фахової компетентності викладача, Соціальне замовлення як база для вибору стратегії освіти та діяльності педагога-фахівця

2. **Підготовлено практичні заняття:** Теоретичні засади процесу моделювання в пізнавальній і практичній діяльності викладача вищої школи, Моделювання професійної діяльності фахівця, Психологічне обґрунтування дистанційної освіти, Організація дистанційного навчання

3. **Підготовлено кураторські години:** Мистецтво навчання, Свято масляної

5. **Результати науково-дослідної роботи:** підготовлено доповідь на науково-практичну конференцію ДВНЗ «ДДПУ «E-learning у вищій освіті».

6. **Загальна характеристика діяльності магістра-практиканта:** __

У цілому пройдену практику магістрантки можна оцінити як успішну. План педагогічної практики виконаний повністю. Реалізовані всі намічені цілі і задачі, набуто практичний досвід та навички роботи зі здобувачами; сформовані вміння організації продуктивної взаємодії зі здобувачами (установлено особистісний контакт, навички співпраці, діалогове спілкування); уміння грамотно розподіляти час заняття та навантаження, відповідно до рівня знань; уміння аналізувати (з психологічної, педагогічної та методичної точок зору) заняття та виховні заходи, що проводяться педагогами.

1. Методист з психології 205/7/21
оцінка

[підпис] / Шайда Н.П.
підпис прізвище, ініціали

2. Методист зі спеціальності 658
оцінка

[підпис] / Сипченко О.М.
підпис прізвище, ініціали

Загальна оцінка за практику 858
оцінка

[підпис] / Сипченко О.М.
підпис прізвище, ініціали

Декан факультету
М.П.

[підпис] / Саяпіна С.А./
підпис прізвище, ініціали

